

วิชา การบริหารงานคณะสงฆ์

(Administration of Sangha Affairs)

๔๐๑ ๔๗๕

จุดมุ่งหมายของรายวิชา

เพื่อให้นิสิตมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความรู้ทั่วไป
เกี่ยวกับการบริหาร การบริหารงานคณะสงฆ์ สถาบันสงฆ์
ของไทย กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์
ที่เป็นการจัดระเบียบการบริหารของผู้บริหารตรงกับความต้องการ

บทที่ ๑ การ บริหาร

สังคมของมนุษย์ เป็นสังคมที่มีการรวมตัวเป็นกลุ่ม หมู่เหล่า เป็นชุมชนขนาดต่าง ๆ ตั้งแต่หมู่บ้าน ตำบล เมือง และประเทศ จึงต้องมีการจัดระบบระเบียบของสังคม เพื่อให้สามารถดำเนินกิจกรรมด้านต่าง ๆ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย เพื่อความอยู่รอดสงบสุข และบังเกิดความก้าวหน้าในชุมชนเหล่านั้น จึงเป็นสาเหตุให้เกิด "สถาบันสังคม" และ "การบริหาร" ขึ้นมา

ความหมายของการบริหาร

๑. Peter F. Drucker : การบริหาร คือ ศิลปะในการทำงาน
ให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับผู้อื่น

๒. Harold koontz : การบริหาร คือ การดำเนินงานให้
บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยการอาศัยคน เงิน วัตถุ
สิ่งของ เป็นปัจจัยในการปฏิบัติงาน

๓. Herbert A. Simon : การบริหาร คือ กิจกรรมที่บุคคล
ตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ร่วมมือกันดำเนินการให้บรรลุ
วัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างร่วมกัน

- ๔. วิจิตร ศรีสอ้านและคณะได้สรุปสาระสำคัญของการบริหารไว้ดี
 - ๔.๑ การบริหารเป็นกิจกรรมของกลุ่มบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป
 - ๔.๒ ร่วมมือกันทำกิจกรรม
 - ๔.๓ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน
 - ๔.๔ โดยการใช้กระบวนการ และทรัพยากรที่เหมาะสม

สรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึง การใช้ศาสตร์และ
ศิลป์ของบุคคลตั้งแต่ ๒ คน ขึ้นไป ร่วมมือกันดำเนิน
กิจกรรมหรืองานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ร่วมกัน โดย
อาศัยกระบวนการ และทรัพยากรทางการบริหารเป็น
ปัจจัยอย่างประหยัด และให้เกิดประโยชน์ สูงสุด

ปัจจัยการบริหาร

ปัจจัยการบริหารที่สำคัญ คือ 3Ms

๑. คน (Men)

๒. เงิน (Money)

๓. วัสดุเครื่องมือเครื่องใช้ (Materials)

ปัจจัยการบริหาร

Prof. Peter Drucker

๑. คน (Men)
๒. เงิน (Money)
๓. วัสดุเครื่องมือเครื่องใช้ (Materials)
๔. อำนาจหน้าที่ (authority)
๕. เวลา (time)

ปัจจัยการบริหาร

ระยะหลัง มีผู้เสนอว่าปัจจัย ๕ ที่กล่าวมายังไม่พอ ควรเพิ่มอีก

๑. คน (Men)
๒. เงิน (Money)
๓. วัสดุเครื่องมือเครื่องใช้ (Materials)
๔. อำนาจหน้าที่ (authority)
๕. เวลา (time)
๖. จิตใจในการทำงาน (mind)
๗. อุปกรณ์อำนวยความสะดวก (facilities)

หน้าที่ของผู้บริหาร

- ๑. การเป็นผู้นำ**
- ๒. การจัดระเบียบ**
- ๓. การประสานงาน**
- ๔. การรับผิดชอบ**

กระบวนการบริหาร (POSDIR)

๑. การวางแผนงาน (Planning)
๒. การจัดองค์การ (Organizing)
๓. การจัดคนงาน (Staffing)
๔. การอำนวยการ (Directing)
๕. การนำสิ่งใหม่เข้ามาใช้ (Innovation)
๖. การวิจัย (Research)

๑. หน้าที่ในการวางแผน (Planning)

๑. กำหนดวัตถุประสงค์ นโยบาย เป้าหมาย
๒. พิจารณาข้อมูล ข้อเท็จจริงที่มีอยู่
๓. และปัญหาในอนาคต
๔. กำหนดการประสานงาน ควบคุมงาน
๕. จะให้ใครทำอะไร ที่ไหน เมื่อใด วิธีใด
๖. ประเมินผล แก้ไขปรับปรุงแผน

๒. หน้าที่ในการจัดองค์การ (Organizing)

๑. จัดตั้งหน่วยงาน จัดระเบียบองค์การ
๒. กำหนดอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ
สายการบังคับบัญชา
๓. วิเคราะห์การจัดหน่วยงาน
๔. การปรับปรุงหน่วยงาน

๓. หน้าที่ในการจัดคนเข้าทำงาน (Staffing)

- ๑. คัดเลือกคน ฝึกอบรมทักษะในงาน**
- ๒. ยืดเหนี่ยวน้ำใจคน**
- ๓. จัดการบริหารงานบุคคลตามหลักวิชา
ระบบอุปถัมภ์หรือระบบคุณวุฒิ**

๔. หน้าที่ในการอำนวยการ (Directing)

๑. จัดให้มีการประสานงาน ในสายงานการปกครอง บังคับบัญชา
๒. จัดลำดับความสำคัญของงานก่อนหลัง
๓. มอบอำนาจหน้าที่ กระจายอำนาจ หรือรวมอำนาจการบริหาร
ออกคำสั่งด้วยวาจาหรือลายลักษณ์อักษร
๔. การพิจารณาใช้คนให้เหมาะกับงาน

๕. หน้าที่ในการควบคุมงาน (Control)

กำหนดให้มีการติดตามประเมินผลงาน เพื่อดู

- ความก้าวหน้า
- อุปสรรค
- ความพอใจของลูกค้า
- งานได้มาตรฐานที่กำหนดหรือไม่

บทที่ ๒ การบริหารงานคณะสงฆ์ในสมัยต่างๆ

การบริหารงานคณะสงฆ์สมัยต่างๆ

การบริหารคณะสงฆ์ มีมาแล้วตั้งแต่พุทธกาล
หลักที่ใช้คือ พระธรรมวินัย

เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว เกิดความไม่
เรียบร้อยขึ้น จึงได้มีการทำปฐมสังคายนาขึ้น ที่เมืองรา
ชคฤห์ โดยมีพระมหากัสสปะเป็นประธาน การบริหารคณะ
สงฆ์ ก็เรียบร้อยมาได้ระยะหนึ่ง ต่อมาก็เกิด ถ้อยคำ
ต่างกัน เกิดความไม่เรียบร้อยขึ้นอีก เป็นเช่นนี้ตลอดมา

เมื่อพระพุทธศาสนาล่วงมาได้ประมาณ ๒๐๐ ปี เศษ พระเจ้าอโศกมหาราชได้ครอบครอง อาณาจักรอินเดีย อย่างกว้างขวาง พระองค์เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ได้ยกพระพุทธศาสนาเป็นประธาน สำหรับประเทศเป็นครั้งแรก

ต่อมาพวกเดียรถีย์ ได้ปลอมตนเข้าบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา เพื่อแสวงประโยชน์ส่วนตัวเป็นอันมาก เกิดความไม่เรียบร้อยขึ้นในสังฆมณฑล

พระเจ้าอโศกมหาราชจึงทรงอาราธนาพระโมคคัลลีบุตร
เป็นประธานสังคายนาพระธรรมวินัยที่เมืองปาตลีบุตร เมื่อ
พ.ศ. ๒๓๖ วางระเบียบพระธรรมวินัยให้รวมลงเป็นอย่าง
เดียวกัน สังฆมณฑลจึงเกิดความเรียบร้อยสืบต่อมา

เมื่อพระพุทธศาสนาได้เผยแผ่ออกไปยังประเทศต่าง ๆ การบริหารสังฆมณฑลจึงต้องอนุโลมไปตามแบบแผนประเพณีของประเทศนั้น ๆ ในบางส่วน เพื่อให้พุทธจักรและอาณาจักรเป็นไปด้วยดีทั้งสองฝ่าย

สรุปแล้ว พระภิกษุสงฆ์มีกฎหมาย ที่พึงปฏิบัติอยู่สามประเภทคือ พระวินัย จาริต และกฎหมายแผ่นดิน

การบริหารคณะสงฆ์สมัยสุโขทัย

ประมาณปี พ.ศ. ๑๘๐๐ ประชาชนในดินแดนแห่งนี้
ได้รับนับถือพระพุทธศาสนา แบบเถรวาทเดิมสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช แบบมหายาน แบบเถรวาทอย่าง
พุกาม และแบบ เถรวาทอย่างลังกา สืบกันมา
ตามลำดับ

จากหลักฐานในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช แห่ง
ราชอาณาจักรสุโขทัย พบว่ามี สังฆราช ปู่ครู มหาเถระ
และเถระ ในสมัยนี้น่าจะมีพระสังฆราชมากกว่าองค์เดียว
เพราะทางราชอาณาจักร มีทั้งเมืองในปกครองโดยตรง
และเมืองประเทศราชมีเจ้าปกครอง จึงน่าจะมีสังฆราช
ของตนเองด้วย

คณะสงฆ์สมัยสุโขทัย แบ่งออกเป็น ๒ คณะ คือ คามวาสี และอรัญวาสี จัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์เป็นฝ่ายขวา และฝ่ายซ้าย มีราชทินนาม สำหรับสังฆนายกตามแบบลังกา ฝ่ายขวาคือพระสังฆราชอยู่วัดมหาธาตุ และมีพระครูอยู่วัดต่าง ๆ เป็นสังฆนายกชั้นรองลงมาอีก ๓ องค์ ฝ่ายซ้ายมีพระครูธรรมราชาอยู่วัดไตรภูมิป่าแก้ว และพระครูวัดต่าง ๆ เป็นสังฆนายกรองลงมาอีก ๒ องค์

การบริหารคณะสงฆ์สมัยอยุธยา

ในตอนแรกคล้ายกับสมัยสุโขทัย คือ เป็นคณะคามวาสี และคณะอรัญวาสี ต่อมาเมื่อพระสงฆ์ไทยไปศึกษาพระธรรมวินัย ที่เมืองลังกา แล้วกลับมาประพฤติปฏิบัติเคร่งครัดกว่าคณะสงฆ์ไทยที่เป็นอยู่เดิม จึงได้มีการตั้งคณะขึ้นอีกหนึ่งคณะคือ คณะป่าแก้ว ซึ่งต่อมาเรียกว่า คณะคามวาสี ฝ่ายขวา

สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ. ๑๙๙๑-๑๙๙๘) ทรง
ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนามาก ทรงออกผนวชถึง ๘ เดือน

ในรัชสมัยพระเจ้าทรงธรรม (พ.ศ. ๒๑๖๓-๒๑๗๑) ได้โปรด
เกล้า ฯ ให้สร้างพระไตรปิฎกไว้จบบริบูรณ์

ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. ๒๑๗๓-๒๒๗๕) มีผู้นิยมบวชเรียนกันมากทำให้มีคนหลบเลี่ยงราชการไปบวชกันมาก จนต้องมีการออกมาตรการให้มีการสอบความรู้

พระภิกษุ สามเณรที่มาบวชโดยไม่มีความรู้ในพระศาสนา ถูกบังคับให้ลาสิกขาเป็นอันมาก

ในรัชสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ (พ.ศ. ๒๒๗๕-๒๓๑๐) เกิด
มีประเพณีว่า ผู้ที่จะเข้ารับราชการเป็นขุนนาง ข้าราชการ
มียศฐานบรรดาศักดิ์ ต้องได้บวชมาแล้วจึงจะทรงแต่งตั้ง

ในห้วงเวลานี้ ทางลังกาเกิดสุญสิ้นพุทธศาสนวงศ์ กษัตริย์
ลังกาต้องส่งราชทูตมาขอคณะสงฆ์ไทยไปตั้งสยามวงศ์
หรืออุบาลีวงศ์ที่ลังกา สืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน

การบริหารคณะสงฆ์สมัยปลายอยุธยา ถือพระธรรมวินัยเป็นหลัก ทางด้านอาณาจักรได้อาศัยพระบรมราชูปถัมภ์ จากพระมหากษัตริย์ ทำให้คณะสงฆ์เป็นระเบียบเรียบร้อย และเจริญก้าวหน้า สามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังต่างประเทศได้

การปกครองและการตั้งสมณศักดิ์ มีตำแหน่งสังฆนายก เป็น
๓ ระดับคือ สมเด็จพระสังฆราช พระสังฆราชาคณะและพระ
ครู เจ้าคณะเมืองใหญ่เป็นที่สังฆราชา เจ้าคณะเมืองเล็ก
เป็น

พระครู พระสังฆปริณายกเป็นสมเด็จพระสังฆราช

บรรดาพระสงฆ์ ต่างชาติเช่น มอญ ลาว เป็นต้น
ให้พระครูเป็นหัวหน้าดูแล โดยแบ่งการปกครองสงฆ์ไว้
ดังนี้

คณะคามวาสีฝ่ายซ้าย สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณสังฆราชาธิบดี
วัดหน้าพระธาตุเป็นเจ้าของคณะ มีฐานานุกรม ๑๐ รูป มี
พระราชาคณะในกรุงเป็นเจ้าของคณะรอง ๑๗ รูป ๑๗ วัด มีพระ
ครูหัวเมืองฝ่ายเหนือขึ้นไปปกครอง ๒๔ รูป ๒๒ เมือง ใน
จำนวนนี้ เมืองพิษณุโลกมีสังฆราชาและมีพระครูที่ขึ้นกับ
คณะพิษณุโลก ๓ เมือง ๓ รูป เมืองสุโขทัยมีสังฆราชา

เมืองลพบุรี สว่างบุรีและนครราชสีมา มีพระครูเป็นที่
สังฆราชา เมืองปรั้นตะประเทศ มีพระครูเป็นเจ้าของคณะ ๓
รูป มีเมืองที่ไม่มีพระครู ๒๖ เมือง

คณะคามวาสีฝ่ายขวา พระวันรัตวัดป่าแก้วเป็นเจ้าของคณะ มี
พระฐานานุกรม ๑๑ รูป มีพระราชาคณะในกรุงเป็น เจ้า
คณะรอง ๑๗ รูป ๑๗ วัด คณะหัวเมืองปักษ์ใต้ มีพระครูหัว
เมือง ๕๖ รูป ๒๖ เมือง เมืองราชบุรี เพชรบุรี และจันทบุรี
มีพระครูเป็นที่สังฆราชา มีหัวเมืองไม่มีพระครู อีก ๒๐
เมือง

คณะอรัญวาสี พระพุทธอาจารย์ วัดโบสถ์ราชเดชะ เป็นเจ้า
คณะปกครองคณะสงฆ์ฝ่ายสมถวิปัสสนา ทั้งในกรุง และ
นอกกรุง เจ้าคณะรอง ๗ รูป ๗ วัด และพระครูฝ่ายวิปัสสนา
พระครูเจ้าคณะสามัญ พระครูเจ้าคณะลาว ขึ้นอยู่ใน
ปกครองด้วย

การบริหารคณะสงฆ์สมัยกรุงธนบุรี

หลังจากเสียกรุงศรีอยุธยา เมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๐ พระพุทธศาสนาไม่ว่าจะเป็นวัดวาอารามและพระสงฆ์ รวมทั้งคัมภีร์ และศิลปกรรม จิตรกรรมทางพุทธศาสนา ก็ได้ถูกทำลายไปด้วยอย่างย่อยยับ เมื่อพระเจ้าตากสินมหาราชขับไล่กองทัพพม่าออกไปจากราชอาณาจักร และตั้งกรุงธนบุรีเป็นราชธานีขึ้นใหม่แล้ว ก็ได้ทรงรวบรวมคณะสงฆ์ตั้งเป็นปีกแผ่นขึ้นมาใหม่

โดยตั้งพระอาจารย์จากวัดประดู่ ให้เป็นสมเด็จพระ
พระสังฆราชองค์แรกแห่งกรุงธนบุรี เมื่อพระสังฆราช (ดี)
สิ้นพระชนม์ ก็ได้ตั้งพระอาจารย์สี จากวัดบางหว้าใหญ่
ซึ่งเป็นพระราชาคณะสมัยกรุงศรีอยุธยาอยู่วัดพนัญเชิง
เป็นสมเด็จพระสังฆราชได้ทรงส่งพระราชาคณะออกไป
จัดการสังฆมณฑล ตามหัวเมืองฝ่ายเหนือ ซึ่งวิปริตไป
ตั้งแต่เจ้าพระฝาง

ได้ทรงให้เสาะแสวงหาพระไตรปิฎก ที่กระจัดกระจายอยู่ ณ ที่ต่าง ๆ มารวบรวมไว้ เพื่อให้เป็นหลักในการบริหาร คณะสงฆ์ ได้ถูกถ้วนสมบูรณ์ ทรงสร้างและปฏิสังขรณ์วัด วาอารามเป็นจำนวนมาก โดยโปรดเกล้าฯ ให้ว่าจ้าง ข้าราชการทั้งฝ่ายทหารและพลเรือนร่วมกันสร้างพระ อุโบสถ วิหาร เสนาสนะและกุฏิสงฆ์ มีจำนวนมากกว่า ๒๐๐ หลัง

พระอารามที่ได้โปรดเกล้า ฯ ให้สถาปนาขึ้นในรัชสมัย
ของพระองค์ ได้แก่

วัดราชคฤห์ (วัดบางยี่เรือเหนือ)

พระอารามที่ทรงปฏิสังขรณ์ ได้แก่

วัดระฆังโฆสิตาราม (วัดบางหว้าใหญ่)

วัดอรุณราชวราราม (วัดแจ้ง)

วัดอินทาราม (วัดบางยี่เรือใต้)

และวัดหงส์รัตนาราม (วัดหงส์อ่าวาสวิหาร) ฯลฯ

การบริหารคณะสงฆ์ในสมัยรัตนโกสินทร์

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช
ถึงพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า ฯ ทรงสร้างและ
ปฏิสังขรณ์วัดหลายแห่ง ที่สำคัญได้แก่ วัดพระศรีรัตน
ศาสดาราม
วัดสุทัศน์ ฯ วัดสระเกศ ฯ และวัดพระเชตุพน ฯ เป็นต้น

เจ้านาย ขุนนาง ข้าราชการก็พากันสร้างวัด โดยเสด็จพระราชกุศล กันมากเช่น สมเด็จพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท ทรงสร้างวัดมหาธาตุ ฯ เป็นต้น

ทรงแก้ไขความวิปริตในสังคมชนบทหลายประการ เช่น เปลี่ยนนามพระราชาคณะที่พ้องกับพระนาม พระพุทธเจ้า เป็นนามอื่น ตั้งสมเด็จพะสังฆราช ตั้งพระราชาคณะ และตั้งพระราชาคณะฝ่ายรามัญ ที่วางอยู่

โปรดเกล้า ฯ ให้ประชุมพระสงฆ์ และบัณฑิตทำการ
สังคายนาพระไตรปิฎก เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๓๑ แล้วคัดลอกสร้าง
เป็น พระไตรปิฎกฉบับหลวง ๓ ฉบับ โปรดเกล้า ฯ ให้มีการ
สอนพระปริยัติธรรมในพระบรมมหาราชวัง ตลอดจนวัง
เจ้านาย และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่

ทรงตรากฎหมายพระสงฆ์ เพื่อควบคุมและกวดขันความ
ประพฤติของพระสงฆ์ รวม ๑๐ ฉบับ เป็นการชำระพระศาสนา
ให้บริสุทธิ์ และทรงสืบต่อประเพณีพระราชปฐจาคณะสงฆ์

การคณะสงฆ์ในสมัยพระองค์ คงจัดตามแบบสมัยกรุงศรี
อยุธยา และมีการแก้ไขบางประการให้เหมาะสมแก่ สภาพ
ความเป็นจริง เช่น คณะอรัญวาสีมีน้อยไม่พอตั้งเป็นคณะ จึง
คงมีเพียง ๒ คณะ คือ คณะเหนือ และคณะใต้

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ๑ พระองค์ได้
ทรงบูรณปฏิสังขรณ์วัดอรุณ ๑ วัดโมฬีโลก และวัดสุทัศน์ ๑
เป็นต้น โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระสังฆราช (มี) จัดสมณ
ทูตไปสืบสวนศาสนาวงศ์ในลังกาทวีป

ทรงมีพระราชดำริด้วยสมเด็จพระสังฆราช ให้ทำพิธีวิสาขบูชาขึ้นเป็นครั้งแรก ในสมัยรัตนโกสินทร์ และสมเด็จพระสังฆราช (มี) ได้ขยายหลักสูตรการเรียนบาลี ๓ ชั้นเดิม คือ บาเรียนตรี โท เอก ซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นเปรียญ ๙ ประโยค

ต่อมาสมัยสมเด็จพระสังฆราช (สุข) ได้โปรดให้สังคายนาบทสวดมนต์

**การบริหารคณะสงฆ์ในรัชสมัย
พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ
ถึงพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ**

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ ได้โปรดเกล้าฯ ให้
สร้างพระไตรปิฎกฉบับหลวงเพิ่มจำนวนขึ้นไว้อีกหลาย
ฉบับให้ครบสมบูรณ์กว่าเดิม โปรดเกล้าฯ ให้แปล
พระไตรปิฎกเป็นภาษาไทย โดยเฉพาะในส่วนที่เป็น
พระสูตร

ทรงสร้างและปฏิสังขรณ์ พระอารามหลวง ทรงอุปการะ
อุดหนุนให้มีผู้สร้าง และปฏิสังขรณ์วัดวาอารามขึ้นเป็น
จำนวนมาก

พระราชทานอุปถัมภ์ ศึกษ สามเณร ที่สอบได้ ตลอดไปถึง
บิดามารดา

โปรดเกล้า ฯ ให้รวมพระอารามหลวง และวัดราษฎร์ ใน
กรุงเทพ ฯ เข้าเป็นคณะกลาง เมื่อรวมกับคณะเดิมจึงมี ๔
คณะ คือ คณะเหนือ คณะใต้ คณะกลาง และคณะอรัญวาสี
(มีแต่ตำแหน่งเจ้าคณะ)

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ทรงสร้างวัดบรมนิวาส วัด
โสมนัสวิหาร วัดปทุมวนาราม วัดราชประดิษฐ และ วัด
มกุฏกษัตริยาราม

ทรงบูรณะพระปฐมเจดีย์
โปรดเกล้าฯ ให้มีพิธีมาฆบูชาขึ้นเป็นครั้งแรก
ให้การรับรองเป็นทางการ แก่พุทธศาสนิกชนหายานขึ้นเป็นครั้งแรก

การบริหารคณะสงฆ์ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า ฯ

พระองค์ได้ทรงสร้างวัดขึ้นใหม่ ๖ วัด โปรดเกล้า ฯ ให้สร้างโรงเรียนหลวงสำหรับราษฎรขึ้น ตามวัดต่าง ๆ โดยเริ่มที่

วัดมหรณพาราม ย้ายที่ ราชบัณฑิตยสถานออกปรีดิ์ธรรมแก่ภิกษุ สามเณร จากใน วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ออกมาจัดเป็นบาลีวิทยาลัย ขึ้นที่วัดมหาธาตุ ฯ ให้ชื่อว่า มหาธาตุวิทยาลัย

ซึ่งต่อมา ได้เปลี่ยนเป็นมหาจุฬาราชวิทยาลัยในพระบรม
ราชูปถัมภ์ ที่วัดบวรนิเวศวิหาร

ทรงมีพระบรมราชโองการประกาศ จัดการเล่าเรียนในหัว
เมือง เป็นการประกาศเพื่อ ให้พระสงฆ์ทั่วพระ
ราชอาณาจักรเอาใจใส่สั่งสอนธรรมแก่ประชาชน และ
ฝึกสอนวิชาความรู้ต่าง ๆ แก่กุลบุตร

ทรงมีพระบรมราชโองการประกาศ พ.ร.บ. ลักษณะปกครอง
คณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ เพื่อให้ฝ่ายพุทธจักรมีการปกครอง คู่กัน
กับฝ่ายพระราชอาณาจักร

พระองค์ได้พระราชทานสมณศักดิ์แก่พระหัวหน้าพระจีน
และพระญาณ โดยให้หัวหน้าฝ่ายจีน เป็นพระอาจารย์
รองลงมาเป็นผู้ช่วย หัวหน้าฝ่ายญวนเป็นพระครู
รองลงมาเป็นปลัด รองปลัดและผู้ช่วย เดิมขึ้นกับกรมท่าซ้าย
ต่อมาจึงย้ายมาขึ้นกับกระทรวงธรรมการ เป็นการเริ่มต้น
คณะสงฆ์จีนนิกายและอนัมนิกายในปัจจุบัน

**การบริหารคณะสงฆ์
ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า ๙
ถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล**

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า ๙ ได้โปรดเกล้า ๙ ให้
ใช้ พุทธศักราช (พ.ศ.) แทนรัตนโกสินทรศก (ร.ศ.)
ตั้งแต่ วันที่ ๑ เมษายน ๒๔๕๖ ดังนั้นวันที่ ๑ เมษายน
จึงเป็นวันขึ้นปีใหม่ ในครั้งนั้น ได้มีเพลงมีเนื้อร้องว่า
"วันที่หนึ่ง เมษายน ตั้ต้นปีใหม่..."

สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรง
ริเริ่มการศึกษาพระปริยัติธรรมขึ้นอีกหลักสูตรหนึ่ง เพิ่มเติม
จากการสอนบาลีสนามหลวง เรียกว่า นักธรรม โดยมีการ
สอบครั้งแรก เมื่อเดือนตุลาคม ๒๔๕๔

ในปี พ.ศ. ๒๔๕๕ ได้พระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้จัดระเบียบสมณศักดิ์ใหม่ โดยแยกสมณศักดิ์ออกเป็น ฝ่ายฐานันดร และฝ่ายตำแหน่ง ฝ่ายฐานันดรคือยศจัดเป็น ๒๑ ชั้น ตั้งแต่สมเด็จพระมหาสมณ ไปจนถึงพระพิธีธรรม ดังนี้

สมเด็จพระมหาสมณ สมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะ
ชั้นหิรัญบัฏพระราชาคณะชั้นธรรม พระราชาคณะชั้นเทพ
พระราชาชั้นราช พระราชาคณะชั้นสามัญ พระครู
สังฆปาโมกข์หัวเมืองนิตยภัตติ ๑๒ บาท และพระบาเรียน ๙
ประโยค
พระครูนิตยภัตติ ๘ บาท และบาทบาเรียน ๘ ประโยค

พระครูนิตยภัตติ ๖ บาท และพระบาเรียน ๗ ประโยค พระครู
เจ้าคณะรองหัวเมือง พระครูเจ้าคณะแขวงมีราชทินนาม
พระครูปลัดและพระบาเรียน ๖ ประโยค พระครูวินัยธร พระ
ครูวินัยธรรมและพระบาเรียน ๕ ประโยค พระครูคู่สวด และ
พระบาเรียน ๔ ประโยค

พระปลัดของพระราชาคณะสามัญและพระบาเรียน ๓
ประโยค พระครุรองคู่สวด พระครุสงฆ์และพระผู้อุปการะ
โรงเรียนหนังสือไทย พระครูเจ้าคณะแขวงไม่มีราชทิน
นาม พระครูสมุห์พระครูใบฎีกา พระสมุห์และพระใบฎีกา
พระถานานุกรมเจ้าอธิการและพระอุปัชฌาย์ พระอธิการ
พระพิธีธรรม

ฝ่ายตำแหน่ง จัดเป็น ๑๑ ลำดับ คือ สกลสังฆปริณายก
มหาสังฆปริณายกหรือเจ้าคณะใหญ่สังฆนายก หรือเจ้า
คณะรอง เจ้าคณะมณฑลและคณาจารย์เอก รองเจ้าคณะ
มณฑล เจ้าคณะเมือง เจ้าคณะแขวงในกรุงเทพฯ ปลัดและ
คณาจารย์โท รองเจ้าคณะเมือง เจ้าคณะหมวดใน
กรุงเทพฯ และคณาจารย์ตรีรองเจ้าคณะแขวง เจ้าอาวาส
และอาจารย์ใหญ่ รองเจ้าอาวาสและอาจารย์รอง

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ได้โปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์
พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐฉบับละ ๔๕ เล่ม พระราชทานไปยัง
ต่างประเทศด้วย

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล
ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔
มีสาระที่สำคัญคือ จัดการปกครองสงฆ์ให้อนุโลม
ตามระบอบการปกครองบ้านเมืองเท่าที่ไม่ขัดกับพระธรรม
วินัย

สรุปแล้วคณะสงฆ์ไทย เป็นลัทธิหินยานแบบเถรวาท

**ยึดถือ พระธรรมวินัย อันเป็นพุทธบัญญัติ
มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก
พุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทยตั้งแต่สมัย
กรุงสุโขทัย เป็นราชธานี จนถึงปัจจุบัน**

สมัยรัชกาลที่ ๙ (พ.ร.บ.๒๕๐๕)

สมเด็จพระสังฆราช เป็นประมุข มหาเถรสมาคม
แบ่งการปกครองออกเป็น ๕
คือ หนเหนือ หนใต้ หนกลาง หนตะวันออก
และคณะกรรมยุติและแยกการปกครองออกเป็นภาค
จังหวัด อำเภอ ตำบล และเจ้าอาวาส

บทที่ ๓

การแบ่งประเภทหน่วยงานของคณะสงฆ์ ระบบสั่งการ อำนาจของพระสังฆาธิการทุกระดับ

การจัดโครงสร้างการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบันเป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕

การตราพระราชบัญญัติฉบับนี้เกิดจากความต้องการของ
รัฐบาลในสมัยนั้น ซึ่งมีจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็น
นายกรัฐมนตรีที่มุ่งปรับเปลี่ยนรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์
ให้สอดคล้องกับนโยบายการปกครองประเทศ
ของจอมพลสฤษดิ์ ที่นิยมการรวบอำนาจการตัดสินใจ
เด็ดขาดไว้กับผู้นำที่เข้มแข็ง

จอมพลสฤษดิ์เห็นว่าการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่กำหนดให้มีการถ่วงดุลอำนาจกันนั้นนำมาซึ่ง ความล่าช้า และความขาดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ดังนั้น จึงเห็นว่าการแยกอำนาจบัญชาการคณะสงฆ์ออกเป็น ๓ ทาง คือ สังฆสภาคณะสังฆมนตรี และคณะวินัยธร ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ เป็นระบบที่มีผลบั่นทอนประสิทธิภาพในการดำเนินกิจการคณะสงฆ์ให้ต้องประสพอุปสรรคและล่าช้า

ด้วยเหตุผลดังกล่าว คณะรัฐมนตรีจึงได้ลงมติแต่งตั้ง
คณะกรรมการร่างพระราชบัญญัติคณะสงฆ์
ฉบับใหม่ขึ้นใน พ.ศ. ๒๕๐๓

เมื่อคณะกรรมการทำงานสำเร็จ รัฐบาลจึงได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕

โดยคำแนะนำและยินยอมของสภาร่างรัฐธรรมนูญในฐานะรัฐสภา เหตุผลในการ
ประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้คือ

“โดยที่การจัดดำเนินการคณะสงฆ์ มิใช่เป็นกิจการ
อันแบ่งแยกอำนาจดำเนินการด้วยวัตถุประสงค์
เพื่อการถ่วงดุลอำนาจเช่นที่ เป็นอยู่ตามกฎหมายในปัจจุบัน
และ โดยระบบเช่นว่านั้นเป็นผลบั่นทอนประสิทธิภาพ
แห่งการดำเนินการจึงสมควรแก้ไขปรับปรุงเสียใหม่
ให้สมเด็จพระสังฆราช องค์สกลมหาสังฆปริณายก
ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ทางมหาเถรสมาคม
ตามอำนาจกฎหมายและพระธรรมวินัย
ทั้งนี้เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนา”

สาระสำคัญของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕

สาระสำคัญของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕
พอสรุปได้ดังนี้

๑. ยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔
ซึ่งหมาย รวมถึงการยกเลิกสังฆสภา คณะสังฆมนตรี
และคณะวินัยธร ส่วนอำนาจที่องค์กรทั้งสามเคยเป็น
ผู้ใช้แยกจากกันให้สมเด็จพระสังฆราช และมหาเถร
สมาคมเป็นผู้ใช้

๒. ผลที่ตามมาก็คือ การยกเลิกตำแหน่งประธานสังฆสภา สังฆนายก และประธานคณะวินัยธร อำนาจหน้าที่ของตำแหน่งทั้งสามถูกรวมกันเข้าและมอบให้ประธานกรรมการมหาเถรสมาคมเป็นผู้ใช้

๓. อำนาจสูงสุดในการบังคับบัญชาคณะสงฆ์
เป็นของสมเด็จพระสังฆราช ผู้ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ใน ๒ ตำแหน่ง คือ

๓.๑ โดยตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายก หรือประมุขสงฆ์
ไทยทรงบัญชาการคณะสงฆ์เอง และทรงรับผิดชอบเอง
ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๘ และ

๓.๒ โดยตำแหน่งประธานกรรมการมหาเถรสมาคม ทรง
บัญชาการคณะสงฆ์ร่วมกับมหาเถรสมาคมตามที่บัญญัติไว้
ในมาตรา ๙ และมาตรา ๑๘

๔. มหาเถรสมาคม

ประกอบด้วย

๔.๑ สมเด็จพระสังฆราชทรงดำรงตำแหน่งประธานกรรมการ มหาเถรสมาคมโดยตำแหน่ง พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช

๔.๒ สมเด็จพระราชาคณะทุกรูปเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง ปัจจุบันมีสมเด็จพระราชาคณะทั้งสิ้น ๘ รูป

๔.๓ พระราชาคณะซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งมีจำนวน ไม่ต่ำกว่าสิ่รูปและไม่เกินแปดรูปเป็นกรรมการอยู่ในตำแหน่งคราวละ ๒ ปี ตามปกติสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งกรรมการครบทั้ง ๘ รูป จึงทำให้จำนวนกรรมการมหาเถรสมาคมแต่ละชุดมี ๑๗ รูป อันประกอบด้วย สมเด็จพระราชาคณะ ๘ รูป กรรมการที่สมเด็จพระสังฆราช ทรงแต่งตั้ง ๘ รูป และสมเด็จพระสังฆราชในฐานะ ประธานกรรมการ ๑ รูป

๕. อำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม ตามที่บัญญัติไว้ใน
มาตรา ๑๘ มีความว่า

“มาตรา ๑๘ มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะ
สงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อย เพื่อการนี้ให้มีอำนาจตรากฎ
มหาเถรสมาคมออกข้อบังคับ วางระเบียบหรือออกคำสั่งโดย
ไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัยใช้บังคับได้”

จะเห็นได้ว่า อำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมตามมาตรานี้มีความหมายกว้างขวางมาก เพราะถ้าพิจารณาเทียบเคียงกับอำนาจหน้าที่ของสังฆสภาคณะสังฆมนตรีและคณะวินัยธรรมตามที่บัญญัติแยกอำนาจกันไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ แล้วจะพบว่าอำนาจหน้าที่ต่างๆ ทั้งสามส่วนนั้นได้รวมกันเป็นอำนาจ หน้าที่ของมหาเถรสมาคม

กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ อำนาจหน้าที่ของสังฆสภา คณะสังฆมนตรี และคณะวินัยธรในพระราชบัญญัติคณะ สงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ได้รวมกันเป็นอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕

ฉะนั้น อำนาจหน้าที่ “ปกครองคณะสงฆ์” ของมหาเถร
สมาคมตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๘ นี้ จึงมิได้หมายถึง
เฉพาะอำนาจหน้าที่บริหารการคณะสงฆ์ของคณะสังฆมนตรี
เท่านั้น แต่ยังหมายถึงอำนาจหน้าที่ตราสั่งขานัติของสังฆ
สภาและอำนาจหน้าที่พิจารณาวินิจฉัยอริกรณ์ของคณะ
วินัยธรชั้นฎีกาอีกด้วย

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ นี้มีผลใช้บังคับเป็นเวลานานถึง ๓๐ ปี จึงมีการแก้ไขเพิ่มเติมใน พ.ศ. ๒๕๓๕ เมื่อรัฐบาลได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ โดยคำแนะนำและยินยอมของสภานิติบัญญัติแห่งชาติในฐานะรัฐสภา พระราชบัญญัติฉบับหลังนี้เพียงแก้ไขเพิ่มเติมรายละเอียดปลีกย่อยของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ไม่มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์แต่อย่างใด

ความข้อนี้ปรากฏชัดเจนอยู่ในเหตุผลในการประกาศใช้
พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ คือ

“...โดยที่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้ใช้
บังคับมาเป็นเวลานานแล้ว สมควรปรับปรุงบทบัญญัติว่า
ด้วยการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช และการแต่งตั้งผู้
ปฏิบัติหน้าที่แทนสมเด็จพระสังฆราช การแต่งตั้งถอดถอน
สมณศักดิ์ของพระภิกษุ อำนวยการหน้าที่และการปฏิบัติหน้าที่
ของมหาเถรสมาคม การปกครอง การสละสมณเพศของ
คณะสงฆ์และคณะสงฆ์อื่น วัด การดูแลรักษาวัด ทรัพย์สิน
ของวัด และศาสนสมบัติกลางตลอดจนปรับปรุงบทกำหนด
โทษให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน จึงจำเป็นต้อง
ตราพระราชบัญญัตินี้”

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ แก้ไข
เพิ่มเติมบทบัญญัติว่าด้วยการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช
และอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมไว้ ดังนี้

มาตรา ๗ กำหนดให้คณะสงฆ์ไทยมีสมเด็จพระสังฆราช
เพียงองค์เดียว ในกรณีที่ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชว่างลง
พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโส
สูงสุด โดยสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระสังฆราช

คำว่า “สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์”
หมายความว่า สมเด็จพระราชาคณะที่ได้รับสถาปนาเป็น
พระราชาคณะชั้นสมเด็จก่อนสมเด็จพระราชาคณะรูปอื่น

๒. มาตรา ๑๒ เพิ่มจำนวนกรรมการมหาเถรสมาคม ซึ่ง สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งจาก ไม่เกินแปดรูปเป็นไม่เกิน สิบสองรูป ดังนั้น คณะกรรมการมหาเถรสมาคมในปัจจุบันมี กรรมการทั้งสิ้น ๒๑ รูป ประกอบด้วย

สมเด็จพระราชาคณะผู้เป็นกรรมการโดยตำแหน่ง ๘ รูป
กรรมการที่สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้ง ๑๒ รูป
และสมเด็จพระสังฆราชในฐานะประธานกรรมการ ๑ รูป

๓. พระราชบัญญัติคณะกรรมการ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕
มาตรา ๑๕ ตรี กำหนดอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมไว้
ชัดเจนกว่าที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติคณะกรรมการ พ.ศ.
๒๕๐๕ ดังนี้

“มาตรา ๑๕ ตริ มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(๑) ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงาม

(๒) ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร

(๓) ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษา
สงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณ
สงเคราะห์ของคณะสงฆ์

(๔) รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา

(๕) ปฏิบัติหน้าที่อื่นๆ ตามที่บัญญัติไว้ใน
พระราชบัญญัตินี้ หรือกฎหมายอื่น

เพื่อการนี้ ให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎหมายมหาเถรสมาคม
ออกข้อบังคับ วางระเบียบ ออกคำสั่ง มีมติหรือออกประกาศ
โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัยใช้บังคับ
ได้ และจะมอบให้พระภิกษุ รูปใดหรือคณะกรรมการ
หรือคณะอนุกรรมการตามมาตรา ๑๙ เป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่
ตามวรรคหนึ่งก็ได้”

อำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมในพระราชบัญญัติคณะ
สงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ เกี่ยวข้องกับการควบคุม และ
ส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ที่เคยถูกจัดเป็นอำนาจหน้าที่
ของสังฆมนตรีแห่งองค์การ ๔ ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์
พ.ศ. ๒๔๘๔ อาจกล่าวได้ว่ามหาเถรสมาคมในปัจจุบันมี
อำนาจหน้าที่เกี่ยวกับงานคณะสงฆ์ ๖ ประเภท คือ

- ๑) การปกครอง
- ๒) การศาสนศึกษา
- ๓) การศึกษาสงเคราะห์
- ๔) การเผยแพร่
- ๕) การสาธารณูปการ
- ๖) การสาธารณสงเคราะห์

ถ้าตัดข้อ ๓ และข้อ ๖ ออกไป ที่เหลืออีก ๔ ข้อก็คืองานในความรับผิดชอบของสังฆมนตรีแห่งองค์การทั้งสิ้นตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ นั้นเอง

การบริหารงานของมหาเถรสมาคม เป็นไปในลักษณะที่ว่า
กรรมการทั้งหมดร่วมกันรับผิดชอบงานทั้ง ๖ ประเภท โดย
ไม่มีการแบ่งเป็น “กระทรวง” ให้ชัดเจน แล้วมอบหมายให้
กรรมการรูปใดรูปหนึ่งทำหน้าที่เป็น “รัฐมนตรี” เพื่อกำกับ
ดูแลเป็นการเฉพาะ

อย่างไรก็ตาม ที่กล่าวมานั้นเป็นการแก้ไขเพิ่มเติม
พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ในส่วนที่เกี่ยวกับการ
สถาปนาสมเด็จพระสังฆราช และอำนาจหน้าที่ของมหาเถร
สมาคม ส่วนประเด็นที่เกี่ยวกับการใช้อำนาจทั้งสามคือ นิติ
บัญญัติ บริหารและตุลาการของมหาเถรสมาคมมีการแก้ไข
เล็กน้อย

ต่อไปนี้จะกล่าวถึงการใช้อำนาจทั้งสามของมหาเถรสมาคม
ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕
และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕

๑. อำนาจนิติบัญญัติของมหาเถรสมาคม ในฐานะที่ปฏิบัติหน้าที่ของสังฆสภา มหาเถรสมาคมจึงมีอำนาจฝ่ายนิติบัญญัติ ดังนี้

- ๑.๑ ตรากฎหมายมหาเถรสมาคม**
- ๑.๒ ออกข้อบังคับมหาเถรสมาคม**
- ๑.๓ วางระเบียบมหาเถรสมาคม**
- ๑.๔ ออกคำสั่งมหาเถรสมาคม**
- ๑.๕ มีมติมหาเถรสมาคม**
- ๑.๖ ออกประกาศมหาเถรสมาคม**

๒. อำนาจบริหารของมหาเถร สมาคม

โดยที่อำนาจการปกครองและบริหารกิจการคณะสงฆ์
ของคณะสังฆมนตรีเดิมได้ตกเป็นอำนาจหน้าที่ของมหาเถร
สมาคม ดังนั้นมหาเถรสมาคมจึงมีอำนาจหน้าที่ด้านการ
บริหาร ดังต่อไปนี้

- ๒.๑ จัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์
- ๒.๒ จัดแบ่งเขตการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค
- ๒.๓ จัดตำแหน่งผู้ปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค
- ๒.๔ แต่งตั้งและถอดถอนผู้ปกครองคณะสงฆ์

เนื่องจากปริมาณงานในความรับผิดชอบของมหาเถรสมาคม
มีมากเกินกว่าที่กรรมการมหาเถรสมาคมจะดำเนินการให้
สำเร็จลุล่วงอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ มหาเถรสมาคม
ได้ออกกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๐๖ ว่าด้วย
ระเบียบการประชุมมหาเถรสมาคม ให้อำนาจมหาเถร
สมาคมแต่งตั้งคณะกรรมการหรืออนุกรรมการช่วยงานมหา
เถรสมาคมในลักษณะเดียวกับกรรมการเฉพาะกิจเป็น
กรรมการประจำหรือชั่วคราวก็ได้ ในการแต่งตั้ง
คณะกรรมการหรืออนุกรรมการนี้

กรรมการมหาเถรสมาคมรูปใดรูปหนึ่งเป็นประธานโดย
ตำแหน่ง

คณะกรรมการหรืออนุกรรมการมีอำนาจหน้าที่ดำเนินการ
ตามที่ได้รับมอบหมาย จากมหาเถรสมาคมในปัจจุบันมี
คณะกรรมการหรือคณะอนุ- กรรมการที่มหาเถรสมาคม
แต่งตั้งหลายคณะ เช่น

- คณะกรรมการการศึกษาของสงฆ์
- คณะกรรมการอำนวยการพระธรรมทูต
- คณะอนุกรรมการร่างกฎหมายหาเถรสมาคม
- คณะอนุกรรมการร่างกฏนิกหกรรม
- คณะอนุกรรมการศูนย์ควบคุมไปต่างประเทศของ
พระภิกษุสามเณร (ศตภ.)
- คณะอนุกรรมการจัดตั้งทุนสาธารณสงเคราะห์และศึกษา
สงเคราะห์

อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.
๒๕๓๕ ได้บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๙ ให้อำนาจมหาเถร
สมาคมแต่งตั้งคณะกรรมการหรืออนุกรรมการเพื่อช่วยงาน
มหาเถรสมาคม ดังนี้

“มาตรา ๑๙ สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งคณะกรรมการ
หรือคณะอนุกรรมการฝ่ายต่างๆ ตามมติมหาเถรสมาคม
ประกอบด้วยพระภิกษุหรือบุคคลอื่นจำนวนหนึ่ง มีหน้าที่
พิจารณากลับกรองเรื่องที่จะเสนอต่อมหาเถรสมาคมและ
ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่มหาเถรสมาคมมอบหมาย โดยขึ้นตรง
ต่อมหาเถรสมาคม”

บทเฉพาะกาลของพระราชบัญญัติฉบับนี้ กำหนดให้ผู้ที่ได้รับ
แต่งตั้งเป็นกรรมการหรืออนุกรรมการตามพระราชบัญญัติ
คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ หรือตามกฎหมายเถรสมาคมยังคง
ดำรงตำแหน่ง หรือปฏิบัติหน้าที่ต่อไปจนครบวาระการดำรง
ตำแหน่งหรือจนกว่า มหาเถรสมาคมจะมีมติเป็นประการอื่น

ส่วนการจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคเป็น ไปตามความในมาตรา ๒๒ ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ที่กำหนด ตำแหน่งพระสังฆาธิการ หรือผู้ปกครองคณะสงฆ์ตามลำดับชั้นดังต่อไปนี้

- เจ้าคณะภาค
- เจ้าคณะจังหวัด
- เจ้าคณะอำเภอ
- เจ้าคณะตำบล
- เจ้าอาวาส

มีข้อนำเสนอสังเกตว่า ตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ ๔ ตำแหน่ง คือ เจ้าคณะ ใหญ่คณะเหนือ เจ้าคณะใหญ่คณะใต้ เจ้า คณะใหญ่คณะกลาง และเจ้าคณะใหญ่ธรรมยุติกนิกาย ซึ่ง เคยรวมกันเป็นมหาเถรสมาคม ตามบทบัญญัติของ พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ต่อมา ตำแหน่งทั้งสี่ได้ถูกยกเลิกโดยพระราชบัญญัติคณะ สงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ทั้งนี้เพื่อรวมคณะสงฆ์มหานิกายกับคณะ ธรรมยุติกนิกายเข้าด้วยกัน

ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ไม่มีมาตราใดกล่าวถึงตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่
ทั้งสี่ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า

ไม่มีตำแหน่งดังกล่าวอยู่ในการจัดองค์กรปกครอง
คณะสงฆ์ปัจจุบัน ตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ทั้งสี่ยังคงมีอยู่
และนั่นก็หมายถึงว่า คณะสงฆ์มหานิกายกับคณะสงฆ์

**ธรรมยุติกนิกายยังแยกกันปกครองอย่างเป็นอิสระจากกัน
ภายใต้รัฐบาลสงฆ์เดียวกันคือมหาเถรสมาคม คณะสงฆ์
ไทยจึงเปรียบเหมือนกับมังกรสองตัวที่มีหัวเดียวกัน**

ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ คณะสงฆ์
มหานิกายและคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกายมีองค์ประกอบ
สูงสุดร่วมกัน คือ มหาเถรสมาคม กรรมการมหาเถรสมาคม
ครึ่งหนึ่งมาจากคณะมหานิกาย และที่เหลืออีกครึ่งหนึ่งมา
จากคณะ

ธรรมนูญติกนิกาัยทั้งหมดรวมกันเป็นกรรมาการมหาเถรสมาคม มีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ตามกฎหมาย ดั่งนั้น ใน ระดับมหาเถรสมาคมเป็น การปกครองร่วมกันโดยถือ นโยบายเดียวกันแต่แยกปกครองในระดับต่ำกว่ามหาเถร สมาคม ดั่งจะเห็นได้จากกฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๔ พ.ศ. ๒๕๐๖ ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ข้อ ๔ มีความว่า

“การปกครองคณะสงฆ์ทุกส่วนทุกชั้น ให้มีเจ้าคณะมหานิกายและเจ้าคณะธรรมยุตปกครองบังคับบัญชาวัดและพระภิกษุ สามเณรในนิกายนั้น ๆ”

ข้อนี้หมายความว่า ในขณะที่คณะสงฆ์มหานิกายแบ่งสายการปกครอง บังคับบัญชาเป็นเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบลและเจ้าอาวาสฝ่ายมหานิกายปกครองดูแลกิจการคณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย คณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกายก็แบ่งสายการปกครองทุกตำแหน่ง ตั้งแต่เจ้าคณะภาคถึงเจ้าอาวาสฝ่ายธรรมยุตปกครองดูแลกิจการคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุตคู่ขนานกันไป

แม้ว่าพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ จะไม่ได้กล่าวถึง ตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ไว้ก็จริง แต่กฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๔ พ.ศ. ๒๕๐๖ ข้อ ๖ ได้เพิ่มตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่เข้ามาในองค์การปกครองคณะสงฆ์ และมีการแต่งตั้งเจ้าคณะใหญ่ เรื่อยมาจนกระทั่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้บัญญัติให้มีตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ไว้ดังนี้

“มาตรา ๒๐ ทวิ เพื่อประโยชน์แก่การปกครองคณะ
สงฆ์ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ให้มีเจ้าคณะใหญ่ปฏิบัติ
หน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์

การแต่งตั้งและการกำหนดอำนาจหน้าที่เจ้าคณะ
ใหญ่ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎ
มหาเถรสมาคม”

เจ้าคณะใหญ่ปกครองบังคับบัญชาเจ้าคณะภาค แบ่ง
ออกเป็น เจ้าคณะใหญ่ฝ่ายมหานิกายและเจ้าคณะใหญ่ฝ่าย
ธรรมยุตมีอำนาจบังคับบัญชาสูงสุดในคณะสงฆ์แต่ละนิกาย
ในสายการบังคับบัญชา เจ้าคณะใหญ่ยังต้องอยู่ภายใต้การ
ปกครองของมหาเถรสมาคม แต่ในทางปฏิบัติเจ้าคณะใหญ่
มักเป็นกรรมการมหาเถรสมาคมอีกตำแหน่งหนึ่ง เจ้าคณะ
ใหญ่ทั้งห้ามีเขตการปกครองดังนี้

(๑) เจ้าคณะใหญ่หนกลาง ปฏิบัติหน้าที่ในเขตการปกครอง
คณะสงฆ์ มหานิกาย ภาค ๑, ๒, ๓, ๑๓, ๑๔ และ ๑๕

(๒) เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครอง
คณะสงฆ์ มหานิกาย ภาค ๔, ๕, ๖ และ ๗

(๓) เจ้าคณะใหญ่หนใต้ ปฏิบัติหน้าที่ในเขตการปกครอง
คณะสงฆ์ มหานิกาย ภาค ๑๖, ๑๗ และ ๑๘

(๔) เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก ปฏิบัติหน้าที่ในเขตการปกครอง คณะสงฆ์มหานิกาย ภาค ๘, ๙, ๑๐, ๑๑ และ ๑๒

(๕) เจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต ปฏิบัติหน้าที่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ธรรมยุตทุกภาค

**เขตการปกครองคณะสงฆ์ทั้ง ๑๘ ภาค ประกอบด้วยจังหวัด
ต่างๆ ดังนี้**

**ภาค ๑ มี ๔ จังหวัด คือ กรุงเทพมหานคร นนทบุรี ปทุมธานี
และสมุทรปราการ**

**ภาค ๒ มี ๓ จังหวัด คือ พระนครศรีอยุธยา อ่างทอง และ
สระบุรี**

**ภาค ๓ มี ๔ จังหวัด คือ ลพบุรี สิงห์บุรี ชัยนาท และ
อุทัยธานี**

ภาค ๔ มี ๔ จังหวัด คือ นครสวรรค์ กำแพงเพชร พิจิตร และเพชรบูรณ์

ภาค ๕ มี ๔ จังหวัด คือ พิษณุโลก สุโขทัย ตาก และอุตรดิตถ์

ภาค ๖ มี ๕ จังหวัด คือ ลำปาง พะเยา เชียงราย แพร่ และน่าน

ภาค ๗ มี ๓ จังหวัด คือ เชียงใหม่ ลำพูน และแม่ฮ่องสอน

ภาค ๘ มี ๔ จังหวัด คือ อุตรธานี หนองคาย เลย และสกลนคร

ภาค ๙ มี ๔ จังหวัด คือ ขอนแก่น มหาสารคาม กาฬสินธุ์ และร้อยเอ็ด

ภาค ๑๐ มี ๕ จังหวัด คือ อุบลราชธานี ยโสธร มุกดาหาร
ศรีสะเกษ และนครพนม

ภาค ๑๑ มี ๔ จังหวัด คือ นครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ และ
สุรินทร์

ภาค ๑๒ มี ๓ จังหวัด คือ ปราจีนบุรี นครนายก ฉะเชิงเทรา

ภาค ๑๓ มี ๔ จังหวัด คือ ชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราด

ภาค ๑๔ มี ๔ จังหวัด คือ นครปฐม สุพรรณบุรี กาญจนบุรี
และสมุทรสาคร

ภาค ๑๕ มี ๔ จังหวัด คือ ราชบุรี เพชรบุรี สมุทรสงคราม
และประจวบคีรีขันธ์

ภาค ๑๖ มี ๓ จังหวัด คือ นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี และ
ชุมพร

ภาค ๑๗ มี ๕ จังหวัด คือ ภูเก็ต ตรัง พังงา กระบี่ และ
ระนอง

ภาค ๑๘ มี ๖ จังหวัด คือ สงขลา พัทลุง สตูล ปัตตานี
ยะลา และนราธิวาส

**๓. อำนาจตุลาการของมหาเถรสมาคม การพิจารณา
วินิจฉัยอธิกรณ์หรือคดีความในคณะสงฆ์ซึ่งเดิมเคยเป็น
อำนาจหน้าที่ของคณะวินัยธร ได้ตกเป็นอำนาจหน้าที่ของ
มหาเถรสมาคม ตามความพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.
๒๕๐๕**

มาตรา ๒๕ ที่บัญญัติให้มหาเถรสมาคม มีอำนาจ ตรากฎ
มหาเถรสมาคม กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการปฏิบัติเพื่อให้
การลงนิคหกรรม หรือการลงโทษเป็นไปโดยถูกต้องสะดวก
รวดเร็วและเป็นธรรม มหาเถรสมาคมอาศัยอำนาจตามความ
ในมาตรา ๒๕ แห่งพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ตรากฎมหาเถร
สมาคม ฉบับที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๒๑ ว่าด้วยการลงนิคหกรรม
กฎมหาเถรสมาคมนี้แบ่งอำนาจการพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์
ออกเป็น ๓ ชั้น คือ

๓.๑ การพิจารณาชั้นต้น เป็นอำนาจของเจ้าอาวาสที่พระภิกษุผู้ถูกฟ้องสังกัดอยู่ ถ้าผู้ถูกฟ้องเป็นเจ้าอาวาสวัดหรือเจ้าคณะ ก็ให้เป็นอำนาจของเจ้าคณะหรือผู้ปกครองคณะสงฆ์เหนือขึ้นไป อีกชั้นหนึ่ง

๓.๒ การพิจารณาชั้นอุทธรณ์ เป็นอำนาจของคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ ซึ่งประกอบด้วยเจ้าคณะหรือผู้ปกครองเหนือชั้นขึ้นไปกว่าเจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะผู้พิจารณาในชั้นต้น

๓.๓ การพิจารณาชั้นฎีกา เป็นอำนาจของมหาเถรสมาคม คำสั่ง หรือคำวินิจฉัยของมหาเถรสมาคมในการลงนิคหกรรม ไม่ว่าในกรณีใดให้เป็นอันถึงที่สุด ในกรณีนี้มหาเถรสมาคมมีอำนาจเช่นเดียวกับคณะวินัยธรชั้นฎีกา แต่มหาเถรสมาคมมีอำนาจมากกว่าคณะวินัยธรชั้นฎีกา ตรงที่มีอำนาจนิติบัญญัติ และอำนาจบริหารอยู่ในมือด้วยและในบางกรณี

มหาเถรสมาคมมีอำนาจวินิจฉัยหรือออกคำสั่งโดยไม่ต้อง
ผ่านการพิจารณาชั้นต้นและชั้นอุทธรณ์ โดยอาศัยอำนาจตาม
ความในมาตรา ๒๗ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.
๒๕๐๕ ที่ว่า

“มาตรา ๒๗ พระภิกษุรูปใดต้องคำวินิจฉัยให้รับนิคหกรรมไม่ถึงให้สึก ไม่ยอมรับนิคหกรรมนั้นหรือประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยเป็นอาจณ หรือไม่สังกัดอยู่วัดใดวัดหนึ่งกับทั้งไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง มหาเถรสมาคมมีอำนาจวินิจฉัยและมีคำสั่งให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศเสียได้พระภิกษุผู้ต้องคำวินิจฉัยให้สละสมณเพศตามความในวรรคก่อน ต้องสึกภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่ได้รับทราบคำวินิจฉัยนั้น”

อย่างไรก็ตาม ความในมาตรา ๒๗ แห่งพระราชบัญญัติคณะ
สงฆ์พ.ศ. ๒๕๐๕ นี้ได้ถูกยกเลิกไปโดยพระราชบัญญัติคณะ
สงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา ๒๗ เมื่อพระภิกษุใดต้องด้วยกรณีข้อใดข้อหนึ่ง
ดัง ต่อไปนี้

- (๑) ต้องคำวินิจฉัยตามมาตรา ๒๕ ให้รับนิคหกรรมไม่ถึงให้
สึก แต่ไม่ยอมรับนิคหกรรมนั้น
- (๒) ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยเป็นอาจณ
- (๓) ไม่สังกัดอยู่ในวัดใดวัดหนึ่ง
- (๔) ไม่มีวัดเป็นที่อยู่เป็นหลักแหล่ง

ให้ภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศตามหลักเกณฑ์และ
วิธีการที่กำหนดในกฎหมายอาญา

พระภิกษุผู้ต้องคำวินิจฉัยให้สละสมณเพศตาม
วรรคสอง ต้องสึกภายในสามวันนับแต่วันที่ได้รับทราบ
คำวินิจฉัยนั้น”

มาตรา ๒๗ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ไม่ได้ให้อำนาจมหาเถรสมาคมในอันที่จะ วินิจฉัยหรือออก คำสั่งให้พระภิกษุผู้ความผิดด้วยกรณีข้อใด ข้อหนึ่งใน ๔ กรณี ข้างบนต้องสละสมณเพศ แต่มาตรา ๒๗ นี้ ให้อำนาจมหาเถรสมาคมตรากฎมหาเถรสมาคมเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการ ในการจัดการให้พระภิกษุผู้มีความผิดตามกรณีข้างบนสละสมณเพศ คำวินิจฉัยให้สละสมณเพศไม่จำเป็นต้องออกมาจากมหาเถรสมาคม แต่คำวินิจฉัยนั้นต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดไว้ในกฎมหาเถรสมาคม

ยิ่งไปกว่านั้น พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.
๒๕๓๕ มาตรา ๑๕ จัตวา ให้อำนาจมหาเถรสมาคมตรากฎ
มหาเถรสมาคมเพื่อควบคุมความประพฤติของพระภิกษุ
สามเณร ดังนี้

“มาตรา ๑๕ จัตวา เพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัยและเพื่อความเรียบร้อยดีงามของคณะสงฆ์ มหาเถรสมาคมจะตรา กฎมหาเถรสมาคม เพื่อกำหนดโทษหรือวิธีลงโทษทางการปกครองสำหรับพระภิกษุและสามเณรที่ประพฤติให้เกิด ความเสียหายแก่พระศาสนาและการปกครองของคณะสงฆ์ก็ได้ พระภิกษุและสามเณรที่ได้รับโทษตามวรรคหนึ่งถึงขั้น ให้สละสมณเพศ ต้องสึกภายในสามวันนับแต่วันทราบคำสั่งลงโทษ”

ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนจักรและอาณาจักร การที่ฝ่ายรัฐบาลได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ออกบังคับใช้ได้เป็นประจักษ์พยานอย่างดีที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรกับศาสนจักร ด้วยการออกพระราชบัญญัติฉบับนี้ รัฐบาลได้ชี้ข้อว่าให้การอุปถัมภ์แก่คณะสงฆ์ ทั้งนี้ เพราะคณะสงฆ์ไม่มีอำนาจลงโทษพระภิกษุผู้ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยขั้นร้ายแรงและไม่ยอมสละสมณเพศ ทั้งไม่มีอำนาจลงโทษผู้ใส่ความคณะสงฆ์ หากคณะสงฆ์ปล่อยไว้ย่อมจะนำความเสื่อมเสียมาสู่วงการคณะสงฆ์

ในกรณีนี้คณะสงฆ์จำเป็นต้องพึ่งอำนาจรัฐเพื่อสร้างความ
ศักดิ์สิทธิ์ ให้กับพระธรรมวินัยและความบริสุทธิ์แห่งพระ
ศาสนา ดังจะเห็นได้จากมาตรา ๔๒, ๔๓ และ ๔๔ แห่ง
พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งถูกยกเลิกไปแล้ว
โดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ให้ใช้
มาตราต่อไปนี้แทน

มาตรา ๔๒ ผู้ใดมิได้รับแต่งตั้งให้เป็นพระอู่ปีชฌาย์ หรือถูกถอดถอนจากความเป็นพระอู่ปีชฌาย์ตามมาตรา ๒๓ แล้ว กระทำการ บรรพชาอุปสมบทแก่บุคคลอื่น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี

มาตรา ๔๓ ผู้ใดพ้นจากความเป็นพระภิกษุเพราะต้อง ปาราชิกมาแล้วไม่ว่าจะมีคำวินิจฉัยตามมาตรา ๒๕ หรือไม่ก็ตาม แต่มารับบรรพชาอุปสมบทใหม่โดยกล่าวความเท็จหรือ ปิดบังความจริงต่อพระอู่ปีชฌาย์ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี

มาตรา ๔๔ ทวิ ผู้ใดหมิ่นประมาท ดูหมิ่น หรือแสดงความ
อาฆาตมาดร้ายสมเด็จพระสังฆราช ต้องระวางโทษจำคุกไม่
เกินหนึ่ง ปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๔๕ ตริ ผู้ใดใส่ความคณะสงฆ์หรือคณะสงฆ์อื่นอัน
อาจก่อให้เกิดความเสื่อมเสียหรือความแตกแยก ต้องระวาง
โทษ จำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือ
ทั้งจำทั้งปรับ”

มาตราเหล่านี้แสดงถึงการที่คณะสงฆ์ไทยได้รับการ
คุ้มครองป้องกันจากอำนาจรัฐ

แม้ว่ามหาเถรสมาคมมีอำนาจปกครองคณะสงฆ์อย่างเต็มที่ ข้อนี้ไม่ได้หมายความว่าคณะสงฆ์มีอิสระจากการควบคุมของกลไกของรัฐ อำนาจฝ่ายรัฐสามารถตรวจสอบและควบคุมการบริหารกิจการคณะสงฆ์ได้ตลอดเวลาในนามของการอุปถัมภ์บำรุงพระศาสนา ดังจะเห็นได้จากข้อความบางมาตราแห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ดังต่อไปนี้

(๑) พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการแต่งตั้ง
สถาปนา และถอดถอนสมณศักดิ์ของพระภิกษุในคณะสงฆ์

(๒) พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช ผู้
ทรงเป็นประธานกรรมการมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่ง

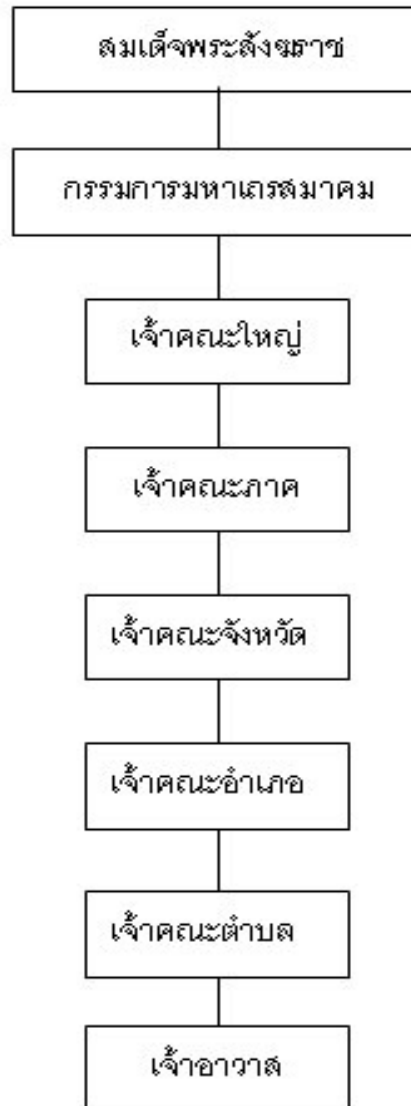
(๓) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการประกาศนามสมเด็จพระ
ราชาคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชในกรณีที่
ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชว่างลง

(๔) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้รักษาการ ตามพระราชบัญญัตินี้ และมีอำนาจออกกฎกระทรวงเกี่ยวกับการสร้างวัด การบริหารศาสนสมบัติของวัด และวางระเบียบการปกครองคณะสงฆ์จันนิกาย และอนัมนิกาย

(๕) ในการแต่งตั้งและถอดถอนกรรมการมหาเถรสมาคม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช

๖) กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ทำหน้าที่เป็น
ศูนย์ประสานความสัมพันธ์ระหว่างศาสนจักรและอาณาจักร
ทั้งนี้เพราะอธิบดีกรมการศาสนาเป็นเลขาธิการมหาเถรสมาคม
โดยตำแหน่ง และกรมการศาสนาทำหน้าที่สำนักงานเลขาธิการ
มหาเถรสมาคม

ผังระดับอำนาจการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน

อำนาจหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์ เขตปกครองคณะสงฆ์

การปกครองคณะสงฆ์ ยึดพระธรรมวินัยเป็นหลักสูงสุด
มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นกฎหมายส่งเสริมให้การปฏิบัติ
ตามพระธรรมวินัยมีความศักดิ์สิทธิ์ยิ่งขึ้น และ
กฎหมายเถรสมาคม ระเบียบ คำสั่ง เป็นแนวปฏิบัติในการ
บริหารการคณะสงฆ์

กฎหมายที่ให้อำนาจจัดระบบการปกครองคณะสงฆ์นั้น
ได้กำหนดให้ถือว่าผู้ปกครองคณะสงฆ์และไวยาวัจกร
เป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญาโดยชัดแจ้ง
พระสังฆาธิการทุกรูป จึงต้องมีฐานะเป็นเจ้าพนักงาน
เหมือนข้าราชการของแผ่นดินอีกส่วนหนึ่งด้วย และ การปฏิบัติ
หน้าที่ของพระสังฆาธิการทุกระดับ ต้องเป็นไปโดยถูกต้องตาม
หลักนิติธรรม ต้องยึดความถูกต้อง สะดวก รวดเร็วและเป็นธรรม
เป็นหลักการ จะเป็นเช่นนั้นได้ ต้องอาศัยความรู้ความฉลาด
และความสามารถเป็นเครื่องมือ

การปกครองคณะสงฆ์ตามรูปแบบที่จัดอยู่ในปัจจุบัน ยึดพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ เป็นหลักจัดรูปแบบการปกครอง และการปกครองคณะสงฆ์นั้น มี ๒ ส่วน คือ

- ๑) การปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง
- ๒) การปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค

เขตปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง

การปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง ได้แก่ การดำเนินกิจการ คณะสงฆ์และการพระศาสนาในส่วนกลาง กล่าวคือ ศูนย์กลางบริหารงานนั้น เป็นหน่วยควบคุมนโยบายหลัก ของมหาเถรสมาคม ซึ่งการคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติ ฉบับนี้ เรียกว่า "การ" คือ การรักษาความเรียบร้อยดีงาม (การปกครอง) เป็นต้น

บางการแยกหน่วยงานในส่วนกลางออกเป็นหน่วย บางการมีผู้สนองงานโดยรูปบุคคล บางการมีผู้สนองงานโดยรูปการคณะกรรมการ ลักษณะนี้ คืองานในส่วนกลาง มิใช่หมายถึงกรุงเทพมหานคร เป็นส่วนกลาง แท้จริงกรุงเทพมหานคร เป็นการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคชั้นจังหวัด

อนึ่ง เมื่อว่าเฉพาะการปกครองและเขตปกครองแล้ว เขตปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง หมายถึง หน และ คณะแยกตามส่วนแห่งนิกายสงฆ์ คือ

(๑) คณะมหานิกาย มี ๔ หน คือ หนกลาง หนเหนือ หนตะวันออก และหนใต้ มีเจ้าคณะใหญ่เป็นผู้ปกครอง

(๒) คณะธรรมยุต มี ๑ คณะ เพราะรวมทั้งหมดเข้าเป็น คณะเดียว มีเจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุตเป็นผู้ปกครอง

การกำหนดเขตปกครองเป็นไปตามกฎหมายมหาชน
ส่วนการแต่งตั้งเจ้าคณะในส่วนกลางและผู้สนองงานอื่น ๆ
ในส่วนกลาง ขอยกไว้

เขตปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค

คณะสงฆ์ ซึ่งหมายถึง บรรดาพระสงฆ์ผู้สืบศาสนทายาท ลัทธิเถรวาทในประเทศไทย ได้แก่ พระสงฆ์ ๒ คณะ คือ คณะมหานิกาย ๑ คณะธรรมยุต ๑ พระสงฆ์ทั้ง ๒ คณะนี้ จัดการปกครองตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ กล่าวคืออาศัยพระราชบัญญัติทั้ง ๒ ฉบับที่ กล่าวนี้ เป็นหลักจัดระบบการปกครองอาณาจักรของ พระสงฆ์ เป็นอาณาจักรพิเศษ ซึ่งอาศัยอยู่ในราชอาณาจักร โดยมีนามบัญญัติว่า "คณะสงฆ์" หรือเรียกอีกไวหารหนึ่งว่า "พุทธจักร"

มีหลักการปกครองชั้นอุดมการณ์นั้นคือ "พระธรรมวินัย"
หรือจะเรียกว่ามีพระธรรมวินัยเป็นธรรมนูญการปกครองก็ถูก
แต่การจะทำให้การปกครองบรรลุตามอุดมการณ์ได้ดีนั้น
ต้องอาศัยพระบรมราชูปถัมภ์เป็นเครื่องดำเนินการ
อันได้แก่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ตั้งเรียนแล้ว เป็นหลักกำหนด
หลักเกณฑ์ขอบเขตแห่งเขตปกครอง ขอบเขตแห่งอำนาจ
ขอบเขตแห่งผู้ใช้อำนาจ และวิธีการใช้อำนาจ เพื่อให้การปกครอง
คณะสงฆ์มีระบบเป็นแบบแผน ในมาตรา ๒๑
แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว ได้กำหนดเขตปกครองคณะสงฆ์
ส่วนภูมิภาคตามลำดับ เป็น ๔ ชั้น คือ

(๑) ภาค	(๒) จังหวัด
(๓) อำเภอ	(๔) ตำบล

และในมาตรา ๒๒ วรรค ๒ ให้กำหนดจำนวน และเขตปกครองทั้ง ๔ ชั้น เป็นกฎหมายมหาชน กล่าวคือให้ ตกฎหมายมหาชนกำหนดไว้ เจ้าคณะชั้นใด จะกำหนดเอา ตามใจชอบมิได้ ดังนั้น มหาเถรสมาคมจึงตรากฎหมายมหาชน ฉบับที่ ๑๔ ขึ้นเป็นหลักเกณฑ์ และในกฎหมายมหาชนดังกล่าว ได้กำหนดให้วางระเบียบมหาเถรสมาคม กำหนดวิธีการปฏิบัติไว้ อีกชั้นหนึ่ง

เขตปกครองคณะสงฆ์ชั้นภาค

ภาค เป็นเขตปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคชั้นสูงสุด เป็นเขตปกครองซึ่งมีพื้นที่กว้างขวาง คล้ายกับเขตปกครองมณฑล ในสมัยใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์รัตนโกสินทรศก ๑๒๑ (พระราชบัญญัติ ร.ศ.๑๒๑) หรือเขตตรวจการภาค ในสมัยใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๔๘๔ การกำหนดเขตภาค กำหนดโดยกฎหมายมหาชน ฉบับที่ ๑๔ (พ.ศ.๒๕๓๕) อย่างอิสระ โดยรวมพื้นที่ไม่ต่ำกว่า ๓ จังหวัดเข้าเป็นเขตปกครองภาคหนึ่ง ตามความในกฎหมายมหาชน มี ๑๘ ภาค แต่ในทางปฏิบัติ มี ๒๖ ภาค คือ

คณะมหานิกาย มี ๑๘ ภาค คือ ภาค ๑ - ๑๘ ตามที่บัญญัติไว้ในข้อ ๔

คณะธรรมยุต มี ๘ ภาค คือ ภาค ๑,๒,๓ และ ๑๓ รวมเป็นหนึ่งภาค, ภาค ๔,๕,๖ และ ๗ รวมเป็นหนึ่งภาค ภาค ๘, ภาค ๙, ภาค ๑๐, ภาค ๑๑, (เป็น ๔ ภาค) ภาค ๑๔ และ ๑๕ รวมเป็นหนึ่งภาค ภาค ๑๖, ๑๗ และ ๑๘ รวมเป็นหนึ่งภาค และการรวมภาคหลายภาคเข้าเป็นหนึ่งภาคนั้น เป็นไปตามมติมหาเถรสมาคม

ภาค เป็นเขตปกครองที่ทำการปกครองคณะสงฆ์ระดับจังหวัด
ลงไปจนถึงส่วนวัดและเป็นเขตที่ประสานงานกับส่วนกลาง
และส่วนภูมิภาค

เขตปกครองคณะสงฆ์ชั้นจังหวัด

จังหวัด เป็นเขตปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคชั้นที่ ๒ ซึ่งเป็นเขตปกครองพื้นที่จำกัดเฉพาะจังหวัด ซึ่งจังหวัดนั้นหมายถึง กรุงเทพมหานคร และจังหวัดนอกจากกรุงเทพมหานคร โดยพื้นที่ทั้งราชอาณาจักรมี ๗๖ จังหวัด รวมกรุงเทพมหานครอยู่ในจำนวนนี้ด้วย ตามความในข้อ ๕ แห่งกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๔ (พ.ศ.๒๕๓๕) ว่าด้วยจำนวนและเขตปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค กำหนดไว้ชัดเจนว่า จำนวนและเขตปกครองจังหวัด ให้อนุโลมตามจำนวนและเขตบริหารราชการแห่งราชอาณาจักร แต่ในทางปฏิบัติมี ๑๒๖ จังหวัด คือ

คณะมหานิกาย มี ๗๖ จังหวัด ครบตามจำนวนจังหวัดแห่ง
ราชอาณาจักร

คณะธรรมยุต มี ๕๐ จังหวัด บางจังหวัดอนุโลม
ตามเขตบริหารราชการแห่งราชอาณาจักร
บางจังหวัดต้องรวมหลายจังหวัดเข้าเป็นหนึ่งจังหวัด
การรวมหลายจังหวัดเข้าเป็นหนึ่งจังหวัดนั้น
เป็นไปตามมติมหาเถรสมาคม

อหนึ่ง จังหวัดทางคณะสงฆ์นั้น แม้มิได้กำหนดชัดเจน
ก็พอเทียบได้ว่าจะต้องมีวัดในเขตจังหวัดนั้น
พอจะเป็นตำบลทางคณะสงฆ์และอำเภอทางคณะสงฆ์ได้
จึงจะกำหนดเป็นจังหวัดได้
หากมีจำนวนวัดต่ำกว่าเกณฑ์ที่จะเป็นตำบล
และอำเภอทางคณะสงฆ์ได้
ก็จัดเป็นจังหวัดทางคณะสงฆ์ไม่ได้
เพราะขาดระบบการบังคับบัญชา

เขตปกครองคณะสงฆ์ชั้นอำเภอ

อำเภอ เป็นเขตปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคชั้นที่ ๓ ซึ่งหมายถึงเขตในกรุงเทพมหานครและอำเภอในจังหวัด นอกจากกรุงเทพมหานคร จำนวนและเขตปกครองคณะสงฆ์ชั้น อำเภอนั้น คณะสงฆ์ต้องเป็นผู้กำหนด แม้ทางราชอาณาจักรมีพระราช กฤษฎีกายกกิ่งอำเภอนั้นเป็นอำเภอแล้ว อำเภอนั้นเป็นอำเภอทาง ราชอาณาจักรเท่านั้น หาเป็นอำเภอทางคณะสงฆ์ไม่ ตามความในข้อ ๕ แห่งกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๔ (พ.ศ.๒๕๓๕) และในระเบียบบ มหาเถรสมาคม กำหนดจำนวนและเขตการปกครองอำเภอ พ.ศ. ๒๕๓๗ กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการได้ ๒ ได้แก่

- ๑) กำหนดโดยอนุโลมตามเขตบริหารราชการแห่งราชอาณาจักร'
- ๒) กำหนดเป็นกรณีพิเศษ

กำหนดโดยอนุโลมตามเขตบริหารราชการแห่งราชอาณาจักรนั้น
ให้อนุโลมได้เฉพาะอำเภอที่มีวัดซึ่งถูกต้องตามกฎหมาย ๕ วัดขึ้นไป เพราะอำเภอที่มีวัด ๕
วัดขึ้นไป เป็นอำเภอที่มีเขตปกครองคณะสงฆ์ตำบลได้ อำเภอที่มีวัดต่ำกว่า ๕ วัด จะมีเขต
ปกครองคณะสงฆ์ชั้นตำบลมิได้
เมื่อทั้งอำเภอไม่มีเขตปกครองคณะสงฆ์ชั้นตำบล จะกำหนดเป็นเขตปกครองชั้นอำเภอมิได้
คือจะยกขึ้นเป็นอำเภอทางคณะสงฆ์มิได้เลย

การกำหนดเป็นกรณีพิเศษนั้น ได้แก่ การกำหนดเขตปกครอง
คณะสงฆ์ชั้นอำเภอที่ไม่ต้องอนุโลมตามเขตบริหารราชการ
แห่งราชอาณาจักร ตามระเบียบมหาเถรสมาคมกำหนดไว้ ๒
ลักษณะ ได้แก่

- (๑) อำเภอที่มีวัดต่ำกว่า ๕ วัด
- (๒) อำเภอที่มีวัดต่ำกว่า ๑๐ วัด

อำเภอที่มีวัดต่ำกว่า ๕ วัดนั้น ไม่สามารถจะกำหนดเขต
เป็นอำเภอโดยอนุโลมได้ แต่จำเป็นต้องปกครอง
จึงบังคับให้รวมกับอำเภออื่น

อำเภอที่มีวัดต่ำกว่า ๑๐ วัด คือมีวัดเกินกว่า ๕ วัด แต่ไม่ถึง ๑๐ วัด และประกอบด้วยหลัก ๒ ประการ ได้แก่

๑. เป็นการเหมาะสม

๒. สะดวกในทางปกครอง

ให้รวมขึ้นในปกครองของเจ้าคณะอำเภออื่นซึ่งมีเขตติดต่อกันในจังหวัดเดียวกันได้การรวมทั้ง ๒ ลักษณะนี้ มีข้อบังคับไว้ดังนี้

(๑) ถ้ารวมกันเข้าเพียง ๒ อำเภอ ให้คงชื่อไว้ทั้ง ๒ อำเภอ

(๒) ถ้ารวมเกินกว่านั้น ให้คงชื่อไว้อำเภอเดียว

วิธีดำเนินการกำหนดเขตปกครองอำเภอ นั้น มี ๒ ได้แก่

๑. ในกรณีกำหนดโดยอนุโลม

๒. ในกรณีกำหนดเป็นกรณีพิเศษ

ในกรณีกำหนดโดยอนุโลมพอสรุปตามที่เคยปฏิบัติได้ดังนี้

(๑) ให้เจ้าคณะจังหวัดเสนอเจ้าคณะภาคเพื่อมหาเถรสมาคม
ประกาศกำหนดเขตโดยอนุโลม

(๒) เมื่อลงประกาศในแถลงการณ์คณะสงฆ์แล้ว ให้ถือเป็น
เขตปกครองอำเภอทางคณะสงฆ์

ในกรณีกำหนดเป็นกรณีพิเศษ พอสรุปได้ดังนี้

- (๑) ให้เจ้าคณะจังหวัดเสนอเจ้าคณะภาคเพื่อประกาศกำหนดเป็นกรณีพิเศษโดยอนุมัติของมหาเถรสมาคม
- (๒) เมื่อได้ลงประกาศในแถลงการณ์คณะสงฆ์แล้วให้ถือเป็นเขตปกครองอำเภอทางคณะสงฆ์

แบบกำหนดเขตปกครองเป็นกรณีพิเศษ

ประกาศคณะสงฆ์ภาค.....
เรื่อง กำหนดเขตปกครองอำเภอในจังหวัด.....เป็นกรณีพิเศษ
พ.ศ.๒๕.....

อาศัยอำนาจตามความในข้อ ๔ แห่งระเบียบมหาเถรสมาคม

กำหนดจำนวนและเขตปกครองอำเภอ พ.ศ.๒๕๓๗ โดยอนุวัติของมหาเถรสมาคม

เจ้าคณะภาค..... จึงประกาศกำหนดเขตปกครองอำเภอในจังหวัด.....เป็นกรณีพิเศษ ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ให้วัดทั้งหลายในเขตอำเภอ.....กับ อำเภอ.....
จังหวัด.....รวมอยู่ในเขตปกครองอำเภอเดียวกัน ซึ่งเรียกว่า "อำเภอ.....
และอำเภอ....."

ข้อ ๒ ให้วัดทั้งหลายในอำเภอ..... กับ อำเภอ..... และ
อำเภอ..... จังหวัด..... รวมอยู่ในเขตปกครองอำเภอเดียวกัน
เรียกชื่อว่า "อำเภอ....."

ประกาศ ณ วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

(พระ.....)

เจ้าคณะภาค.....

คำแนะนำเพิ่มเติม

- ๑) ข้อ ๑ ใช้ในกรณีรวมเพียง ๒ อำเภอ
- ๒) ข้อ ๒ ใช้ในกรณีรวม ๓ อำเภอขึ้นไป
- ๓) ข้อความใดไม่ต้องการให้ตัดออก คงไว้เฉพาะที่ต้องการ

เขตปกครองคณะสงฆ์ชั้นตำบล

ตำบล เป็นเขตปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคชั้นที่ ๔ ซึ่งหมายถึงแขวงในกรุงเทพมหานคร และตำบลในจังหวัดนอกจากกรุงเทพมหานคร จำนวน และเขตปกครองตำบลนั้น คณะสงฆ์เป็นผู้กำหนด แม้ทางราชอาณาจักรจะมีประกาศ กระทรวงมหาดไทยตั้งตำบลแล้วก็ตาม ตำบลนั้นเป็นตำบลทางราชอาณาจักรเท่านั้น หาเป็น ตำบลทางคณะสงฆ์ไม่ ตามความในข้อ ๕ แห่งกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๔ (พ.ศ. ๒๕๓๕) และในระเบียบมหาเถรสมาคม กำหนดจำนวนและเขตปกครองตำบล พอกำหนด เป็นหลักได้ ๒ กรณี ได้แก่

- ๑) กำหนดโดยอนุโลมตามตำบลแห่งราชอาณาจักร
- ๒) กำหนดเป็นกรณีพิเศษ

ในกรณีที่ ๑ ให้อนุโลมตามเขตปกครองตำบลแห่งราชอาณาจักรได้ เฉพาะตำบลที่มีวัดถูกต้องตามกฎหมาย ๕ วัดขึ้นไปเท่านั้น และเมื่อจะกำหนดตำบลใหม่ แม้ตำบลใหม่จะมีวัด ๕ วัดขึ้นไปแล้วก็ตาม แต่ตำบลเดิมที่ตำบลใหม่เคยรวมอยู่ ซึ่งจะมีเขตเปลี่ยนแปลงจะต้องมีวัดคงอยู่ไม่ต่ำกว่า ๕ วัด ถ้าจะมีวัดคงอยู่ต่ำกว่า ๕ วัด จะแยกตำบลใหม่ โดยกำหนดอนุโลมมิได้

ในกรณีที่ ๒ ให้กำหนดเป็นกรณีพิเศษตามจำนวนวัดแต่ละตำบล แยกเป็น ๕ ลักษณะ ได้แก่

- ๑) ตำบลที่มีวัดต่ำกว่า ๕ วัด
- ๒) ตำบลที่มีวัดต่ำกว่า ๕ วัด จำนวน ๓ ตำบลขึ้นไป
- ๓) แม้ตำบลที่มีวัดครบ ๕ วัด แต่มีเหตุอื่น
- ๔) ตำบลที่มีวัดเกินกว่า ๑๐ วัด (แยกเฉพาะวัดที่เกิน ๑๐)
- ๕) ตำบลที่มีวัดตั้งแต่ ๑๐ วัด ขึ้นไป (แบ่งแยกออกเป็นเขต)

ลักษณะที่ ๑ แยกพิจารณาปฏิบัติได้ดังนี้

(๑) ให้รวมวัดในตำบลที่มีวัดต่ำกว่า ๕ วัด ขึ้นในปกครอง
ของเจ้าคณะตำบลอื่นซึ่งมีเขตติดต่อกัน

(๒) ให้รวมเข้ากับตำบลอื่น ซึ่งเมื่อรวมแล้วมี ๑๐ วัดขึ้นไป
เพื่อความสะดวกหรือเพื่อความเจริญต่อคณะสงฆ์ จะแบ่งเป็น ๒ เขตหรือหลายเขต โดยจะ
เรียกชื่อตำบลอนุโลมตามชื่อตำบลแห่งราชอาณาจักรหรือจะเรียกว่า
"ตำบล.....เขต ๑" "ตำบล.....เขต ๒" ก็ได้

ลักษณะที่ ๒

ให้รวมตำบลที่มีวัดต่ำกว่า ๕ วัด ตั้งแต่ ๓ ตำบลขึ้นไปเข้าเป็นเขตปกครองเดียวกัน เข้ารวมแล้วมีวัด ๑๐ วัดขึ้นไป จะแบ่งเป็นเขตและกำหนดชื่อตำบลดังในลักษณะที่ ๑ ก็ได้

ลักษณะที่ ๓

แม้ตำบลที่มีวัดครบ ๕ วัด แต่ถ้าเข้าลักษณะพิเศษ ๒ ประการ คือ มีความเหมาะสม ๑ สะดวกในทางปกครอง ๑ จะรวมขึ้นในปกครองของเจ้าคณะตำบลอื่นก็ได้

ลักษณะที่ ๔

ตำบลที่มีวัดเกิน ๑๐ วัด ถ้าสะดวกในทางปกครอง
จะแยกวัดที่เกิน ๑๐ นั้น ไปขึ้นในปกครองของเจ้าคณะตำบลอื่น
ก็ได้

ลักษณะที่ ๕

ตำบลที่มีวัด ๑๐ วัดขึ้นไป ถ้ามีลักษณะพิเศษ ๒ ประการ คือ

๑. เพื่อสะดวกแก่การปกครอง

๒. เพื่อความเจริญแก่คณะสงฆ์ จะแบ่งเป็น ๒ เขต

หรือหลายเขต เรียกชื่อตำบลว่า "ตำบล.....เขต ๑"

"ตำบล.....เขต ๒" ก็ได้ แต่เขตหนึ่ง ๆ จะต้องมียัดไม่ต่ำกว่า ๕ วัด

ตำบลทางคณะสงฆ์แต่ละตำบลให้มีเจ้าคณะตำบลจำนวนตำบลละ ๑ รูป
ถ้าตำบลใดมี ๘ วัดขึ้นไป ให้มีรองเจ้าคณะตำบลได้ ๑ รูป

การรวมหลายตำบลเป็นตำบลเดียว ถ้ารวม ๒ ตำบล
ให้คงชื่อไว้ทั้ง ๒ ตำบล ถ้ารวม ๓ ตำบลขึ้นไป ให้คงชื่อไว้ตำบลเดียว

การกำหนดเขตตำบลดังกล่าวให้ยึดหลัก ๔ อย่าง คือ

๑. ต้องมีวัดตำบลละไม่ต่ำกว่า ๕ วัด
๒. เจ้าคณะอำเภอเป็นผู้กำหนดเขตจำนวนและชื่อตำบลเสนอ
๓. เจ้าคณะจังหวัดเป็นผู้ประกาศโดยอนุมัติของเจ้าคณะภาค
๔. ให้ถือเป็นเขตปกครองเมื่อประกาศในแถลงการณ์คณะสงฆ์แล้ว

บทที่ ๔

การบริหารโดยพระธรรมนูญและกฎหมาย

การบริหารงานคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน บริหารโดย
พระธรรมนูญ, พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์(ฉบับ
ที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ รวมถึง
คณะสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายฝ่ายอาณาจักรด้วย

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕
ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.
ให้ไว้ ณ วันที่ ๒๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๕
เป็นปีที่ ๑๗ ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระ
บรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า

โดยที่เป็นการสมควรปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์
ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้น
ไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของสภาร่างรัฐธรรมนูญในฉานะ
รัฐสภา ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติ
คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕”

มาตรา ๒ พระราชบัญญัตินี้ ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจาก
วัน ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

**มาตรา ๓ ให้ยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช
๒๔๘๔**

มาตรา ๔ ภายในระยะเวลาหนึ่งปีนับแต่วันที่
พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับบรรดากฎกระทรวง สั่งชำนัตติ กติกา
สงฆ์ กฎองค์การ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช ข้อบังคับและ
ระเบียบเกี่ยวกับคณะสงฆ์ ที่ใช้บังคับอยู่ในวันประกาศ
พระราชบัญญัตินี้ในราชกิจจานุเบกษาให้คงใช้บังคับต่อไป
เท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัตินี้ ทั้งนี้จนกว่าจะมี
กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม พระบัญชาสมเด็จพระ
สังฆราช ข้อบังคับหรือระเบียบของมหาเถรสมาคมยกเลิก
หรือมีความอย่างเดียวกันหรือขัดหรือแย้งกัน หรือกล่าวไว้เป็น
อย่างอื่น

มาตรา ๕ เพื่อประโยชน์แห่งมาตรา ๔ บรรดาอำนาจหน้าที่ซึ่ง กำหนดไว้ในสัญญาติ กติกาสงฆ์ กฎองค์การ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช ข้อบังคับและระเบียบเกี่ยวกับคณะสงฆ์ ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของพระภิกษุ ตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งหรือคณะกรรมการสงฆ์ใดซึ่งไม่มีในพระราชบัญญัตินี้ ให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจกำหนด โดยกฎหมายมหาเถรสมาคมให้เป็นอำนาจหน้าที่ของพระภิกษุตำแหน่งใดรูปใดหรือหลายรูปร่วมกันเป็นคณะตามที่เห็นสมควรได้

มาตรา ๒ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และมีอำนาจออก
กฎกระทรวงเพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้
กฎกระทรวงนั้น เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้
บังคับได้

หมวด ๑

สมเด็จพระสังฆราช

มาตรา ๗ พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช

มาตรา ๘ สมเด็จพระสังฆราชทรงดำรงตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายก ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ และทรงตราพระบัญชา สมเด็จพระสังฆราช โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายพระธรรมนูญ และกฎหมายมหาเถรสมาคม

**มาตรา ๙ สมเด็จพระสังฆราช ทรงดำรงตำแหน่ง
ประธาน กรรมการมหาเถรสมาคม**

มาตรา ๑๐ ในเมื่อไม่มีสมเด็จพระสังฆราช ให้สมเด็จพระราชา คณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยพรษาปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

ในเมื่อสมเด็จพระสังฆราชจะไม่ประทับอยู่ในอาณาจักร หรือไม่อาจทรงปฏิบัติหน้าที่ได้สมเด็จพระสังฆราชจะได้ทรง แต่งตั้งให้สมเด็จพระราชาคณะรูปใดรูปหนึ่งปฏิบัติหน้าที่แทน ถ้ามิได้ทรงแต่งตั้งไว้ให้สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุด โดยพรษาปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

ในกรณีที่สมเด็จพระราชาคณะซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่แทนสมเด็จพระสังฆราชไม่อาจปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชได้ ให้สมเด็จพระราชาคณะรูปอื่นผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยพรรษาปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

ในกรณีที่สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยพรรษา ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชได้ ให้สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสรองลงมาโดยพรรษาตามลำดับปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการประกาศนามสมเด็จพระราชาคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชตามมาตรา ๓ ในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา ๑๑ สมเด็จพระสังฆราชพ้นจากตำแหน่ง เมื่อ

(๑) มรณภาพ

(๒) พ้นจากความเป็นพระภิกษุ

(๓) ลาออก

(๔) ทรงพระกรุณาโปรดให้ออก

หมวด ๒ มหาเถรสมาคม

มาตรา ๑๒ มหาเถรสมาคมประกอบด้วยสมเด็จพระสังฆราช ซึ่งทรงดำรงตำแหน่งประธานกรรมการโดยตำแหน่ง สมเด็จพระราชาคณะทุกรูปเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง และพระราชาคณะซึ่งสมเด็จพระสังฆราช ทรงแต่งตั้ง มีจำนวนไม่ต่ำกว่าสี่รูปและไม่เกินแปดรูปเป็นกรรมการ

มาตรา ๑๓ ให้อธิบดีกรมการศาสนาเป็นเลขาธิการมหาเถรสมาคม โดยตำแหน่งและให้
กรมการศาสนาทำหน้าที่สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม

มาตรา ๑๔ กรรมการมหาเถรสมาคม ซึ่งสมเด็จ
พระสังฆราชทรงแต่งตั้งอยู่ในตำแหน่งคราวละสองปี และอาจ
ได้รับแต่งตั้งอีกได้

มาตรา ๑๕ นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระตาม
มาตรา ๑๔ กรรมการมหาเถรสมาคมซึ่งสมเด็จพระสังฆราช
ทรงแต่งตั้ง พ้นจากตำแหน่ง เมื่อ

(๑) มรณภาพ

(๒) พ้นจากความเป็นพระภิกษุ

(๓) ลาออก

(๔) สมเด็จพระสังฆราชมีพระบัญชาให้ออก

ในกรณีที่กรรมการมหาเถรสมาคมพ้นจากตำแหน่งก่อนวาระ สมเด็จพระสังฆราชอาจทรงแต่งตั้งพระราชคณะรูปใดรูปหนึ่ง เป็นกรรมการแทน

กรรมการซึ่งได้รับแต่งตั้งตามความในวรรคก่อนอยู่ในตำแหน่ง ตามวาระของผู้ซึ่งตนแทน

มาตรา ๑๖ ในเมื่อประธานกรรมการมหาเถรสมาคมไม่อาจมาประชุม หรือไม่อยู่ในที่ประชุมมหาเถรสมาคมและมีได้มอบหมายให้สมเด็จพระราชาคณะรูปใดรูปหนึ่งปฏิบัติหน้าที่แทน ให้มหาเถรสมาคมแต่งตั้งสมเด็จพระราชาคณะรูปใดรูปหนึ่งปฏิบัติหน้าที่แทนการประชุมมหาเถรสมาคมเพื่อการแต่งตั้งนี้ให้กรรม การซึ่งเป็นสมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยพรรษาเป็นประธานแห่งที่ประชุม

มาตรา ๑๗ การประชุมมหาเถรสมาคมต้องมีกรรมการโดยตำแหน่ง และกรรมการโดยการแต่งตั้งรวมกันมาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของกรรมการทั้งหมด จึงเป็นองค์ประชุม
ระเบียบการประชุมมหาเถรสมาคมให้เป็นไปตามกฎหมาย
เถรสมาคม

มาตรา ๑๘ มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อย เพื่อการนี้ให้มีอำนาจตรากฎหมายเถรสมาคม ออกข้อบังคับ วางระเบียบหรือออกคำสั่งโดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมาย และพระธรรมวินัยใช้บังคับได้

มาตรา ๑๙ การแต่งตั้งกรรมการมหาเถรสมาคมและ
การให้ กรรมการมหาเถรสมาคมออกจากตำแหน่ง ให้
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เป็นผู้ลงนามรับสนองพระ
บัญชาสมเด็จพระสังฆราช

หมวด ๓ การปกครองคณะสงฆ์

มาตรา ๒๐ การจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎหมาย
เถรสมาคม

**มาตรา ๒๑ การปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ให้
จัดแบ่ง เขตปกครอง ดังนี้**

- (๑) ภาค**
- (๒) จังหวัด**
- (๓) อำเภอ**
- (๔) ตำบล**

**จำนวนและเขตปกครองดังกล่าวให้เป็นไปตามที่กำหนด
ใน กฎมหาเถรสมาคม**

มาตรา ๒๒ การปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ให้มี
พระภิกษุเป็นผู้ปกครองตามชั้นตามลำดับดังต่อไปนี้

- (๑) เจ้าคณะภาค
- (๒) เจ้าคณะจังหวัด
- (๓) เจ้าคณะอำเภอ
- (๔) เจ้าคณะตำบล

เมื่อมหาเถรสมาคมเห็นสมควรจะจัดให้มีรองเจ้าคณะ
ภาค รองเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะอำเภอ และรองเจ้า
คณะตำบล เป็นผู้ช่วยเจ้าคณะนั้นๆ ก็ได้

มาตรา ๒๓ การแต่งตั้งถอดถอนพระอุปัชฌาย์ เจ้าอาวาส
รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส พระภิกษุอันเกี่ยวกับตำแหน่ง
ปกครองคณะสงฆ์ตำแหน่งอื่นๆ และไวยาวัจกรให้เป็นไปตาม
หลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎหมายเถรสมาคม

หมวด นิกกรรมและการสละสมณเพศ

มาตรา ๒๔ พระภิกษุจะต้องรับนิกกรรมก็ต่อเมื่อกระทำการล่วงละเมิดพระธรรมวินัยและนิกกรรมที่จะลงแก่พระภิกษุก็ต้องเป็นนิกกรรมตามพระธรรมวินัย

มาตรา ๒๕ ภายใต้บังคับมาตรา ๒๔ มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎมหาเถรสมาคม กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการปฏิบัติ เพื่อให้การลงนิคหกรรมเป็นไปโดยถูกต้อง สะดวก รวดเร็ว และเป็นธรรมและให้ถือว่าเป็นการชอบด้วยกฎหมายที่มหาเถรสมาคมจะกำหนดในกฎมหาเถรสมาคม ให้มหาเถรสมาคมหรือพระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ตำแหน่งใดเป็นผู้มีอำนาจลงนิคหกรรมแก่พระภิกษุผู้ล่วงละเมิดพระธรรมวินัย กับทั้งการกำหนดให้การวินิจฉัยการลงนิคหกรรมให้เป็นอันยุติในชั้นใดๆ นั้นด้วย

มาตรา ๒๖ ระภิกษุรูปใดล่วงละเมิด^๓พระธรรมวินัย และ
ได้ มีคำวินิจฉัยถึงที่สุดให้ได้รับนิคหกรรมให้สึก ต้องสึกภายใน
ยี่สิบสี่ชั่วโมงนับแต่เวลาที่ได้ทราบคำวินิจฉัยนั้น

มาตรา ๒๗ ระภิกษุรูปใดต้องคำวินิจฉัยให้รับ
นิคหกรรมไม่ถึงให้สึก ไม่ยอมรับนิคหกรรมนั้น หรือประพฤติ
ล่วงละเมิดพระธรรมวินัยเป็นอาจณ หรือไม่สังกัดอยู่ในวัดใด
วัดหนึ่ง กับทั้งไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง มหาเถรสมาคมมี
อำนาจวินิจฉัยและมีคำสั่งให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศเสีย
ได้ ต้องสึกภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่ได้ทราบคำวินิจฉัยนั้น

มาตรา ๒๘ พระภิกษุรูปใดต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้เป็นบุคคลล้มละลาย ต้องสึกภายในสามวันนับแต่วันที่คดีถึงที่สุด

มาตรา ๒๙ พระภิกษุรูปใดถูกจับโดยต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา เมื่อพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการไม่เห็นสมควรให้ปล่อยชั่วคราว และเจ้าอาวาสแห่งวัดที่พระภิกษุรูปนั้นสังกัดไม่รับมอบตัวไว้ควบคุม หรือพนักงานสอบสวนไม่เห็นสมควรให้เจ้าอาวาสรับตัวไปควบคุม หรือพระภิกษุรูปนั้นมิได้สังกัดในวัดใดวัดหนึ่ง ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจจัดดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศเสียได้

มาตรา ๓๐ เมื่อจะต้องจำคุก กักขังหรือขังพระภิกษุรูปใดตาม คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลให้พนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจที่ปฏิบัติภารกิจให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลมีอำนาจดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศเสียได้ และให้รายงานให้ศาลทราบถึงการสละสมณเพศนั้น

หมวด ๕ วัด

มาตรา ๓๑ วัดมีสองอย่าง

- (๑) วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา
- (๒) สำนักสงฆ์

มาตรา ๓๒ การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบ
เลิกวัด และการขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมาให้เป็นไปตาม
วิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

ในกรณียุบเลิกวัด ทรัพย์สินของวัดที่ถูกยุบเลิกให้ตก
เป็น ศาสนสมบัติกลาง

มาตรา ๓๓ ที่วัดและที่ซึ่งขึ้นต่อวัด มีดังนี้

(๑) ที่วัด คือที่ซึ่งตั้งวัดตลอดจนเขตของวัดนั้น

(๒) ที่ธรณีสงฆ์ คือที่ซึ่งเป็นสมบัติของวัด

(๓) ที่กัลปนา คือที่ซึ่งมีผู้อุทิศแต่ผลประโยชน์

ให้วัดหรือพระศาสนา

มาตรา ๓๔ ที่วัดและที่ธรณีสงฆ์จะโอนกรรมสิทธิ์ ได้ก็
แต่โดยพระราชบัญญัติและห้ามมิให้บุคคลใดยกอายุความขึ้น
ต่อสู้กับวัดในเรื่องทรัพย์สินอันเป็นที่วัดและที่ธรณีสงฆ์

มาตรา ๓๕ ที่วัดและที่ธรณีสงฆ์เป็น^๓มทรัพย์สินซึ่งไม่อยู่ใน
ความ รับผิดชอบแห่งการบังคับคดี

มาตรา ๓๖ วัดหนึ่งให้มีเจ้าอาวาสรูปหนึ่ง และถ้าเป็น
การสมควร จะให้มีรองเจ้าอาวาสหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสด้วยก็ได้

มาตรา ๓๗ เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้

(๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี

(๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือ พำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

(๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัย แก่บรรพชิตและคฤหัสถ์

(๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

มาตรา ๓๘ เจ้าอาวาสมีอำนาจดังนี้

- (๑) ห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาต
ของเจ้าอาวาส เข้าไปอยู่อาศัยในวัด**
- (๒) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาท
ของเจ้าอาวาส ออกไปเสียจากวัด**
- (๓) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนัก
อาศัยในวัด ทำงานภายในวัด หรือให้ทำทัณฑน์บนหรือให้ขอ
ขมาโทษ ในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิด
คำสั่งเจ้าอาวาสซึ่งได้ สั่งโดยชอบ ด้วยพระธรรมวินัย กฎมหา
เถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม**

มาตรา ๓๙ ในกรณีที่ไม่มีเจ้าอาวาสหรือเจ้าอาวาสไม่
อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้แต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส ให้
ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส มีอำนาจและหน้าที่เช่นเดียวกับเจ้า
อาวาส การแต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส ให้เป็นไปตาม
หลักเกณฑ์ และวิธีการที่กำหนดในกฎมหาเถรสมาคม

หมวด ๖

ศาสนสมบัติ

มาตรา ๔๐ ศาสนสมบัติแบ่งออกเป็นสองประเภท

**(๑) ศาสนสมบัติกลาง ได้แก่ทรัพย์สินของพระ
ศาสนาซึ่งมิใช่ของวัดใดวัดหนึ่ง**

**(๒) ศาสนสมบัติของวัด ได้แก่ทรัพย์สินของวัดใดวัด
หนึ่ง**

**การดูแลรักษาและการจัดการศาสนสมบัติกลาง ให้
เป็นอำนาจหน้าที่ของกรมการศาสนา เพื่อการนี้ให้ถือว่า
กรมการศาสนาเป็นเจ้าของศาสนสมบัติกลางนั้นด้วย**

**การดูแลรักษาและการจัดการศาสนสมบัติของวัด ให้
เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง**

มาตรา ๔๑ ให้กระทรวงศึกษาธิการจัดทำงบประมาณประจำปี ของศาสนสมบัติกลางด้วยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม และเมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้งบประมาณนั้นได้

หมวด ๗

บทกำหนดโทษ

มาตรา ๔๒ ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ วรรคสอง หรือ มาตรา ๒๘ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน

มาตรา ๔๓ ผู้ใด

(๑) หมกสิทธิ์ที่จะได้รับบรรพชาอุปสมบทโดยต้องปาราชิก มาแล้ว แต่มารับบรรพชาอุปสมบทโดยปิดบังความจริง

(๒) ต้องปาราชิกแล้วไม่ละการแต่งกายอย่างเพศ
บรรพชิต ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน

มาตรา ๔๔ ผู้ใดใส่ความคณะสงฆ์ไทย อันอาจ
ก่อให้เกิดความเสื่อมเสียหรือความแตกแยกต้องระวางโทษ
ปรับไม่เกินห้าพันบาท หรือจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือทั้งปรับ
ทั้งจำ

หมวด ๘ เบ็ดเตล็ด

มาตรา ๔๕ ให้ถือว่าพระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง ในการปกครองคณะสงฆ์และไวยาวัจกร เป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา

มาตรา ๔๖ การปกครองคณะสงฆ์อื่นนอกจากคณะสงฆ์ไทยให้เป็นไปตามกฎกระทรวง

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ
จอมพล ส. ณะรักษ์
นายกรัฐมนตรี

หมายเหตุ เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือโดยที่การจัดดำเนิน
กิจการคณะสงฆ์มิใช่เป็นกิจการอันพึงแบ่งแยกอำนาจดำเนินการด้วยวัตถุประสงค์เพื่อ
การถ่วงดุลย์แห่งอำนาจเช่นที่เป็นอยู่ตามกฎหมายในปัจจุบัน และโดยที่ระบบ
เช่นว่านั้นเป็นผลบั่นทอนประสิทธิภาพแห่งการดำเนินกิจการ จึงสมควรแก้ไขปรับปรุง
เสียใหม่ให้สมเด็จพระสังฆราชองค์สกลมหาสังฆปริณายก ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ทาง
มหาเถรสมาคม ตามอำนาจกฎหมายและพระธรรมวินัยทั้งนี้ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่ง
พระพุทธศาสนา

พระราชบัญญัติคณะกรรมการ (ฉบับที่ ๒)

พ.ศ. ๒๕๓๕

ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.

ให้ไว้ ณ วันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๕
เป็นปีที่ ๔๗ ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า
โดยที่เป็นการสมควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่า
ด้วยคณะสงฆ์

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตรา
พระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของสภานิติ
บัญญัติแห่งชาติ ทำหน้าที่รัฐสภา ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติ
คณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕”

มาตรา ๒ พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจาก
วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา ๓ ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา ๕ ทวิ และ
มาตรา ๕ ตริ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕

“มาตรา ๕ ทวิ ในพระราชบัญญัตินี้”

“คณะสงฆ์” หมายความว่า บรรดาพระภิกษุที่ได้รับ
บรรพชาอุปสมบทจากพระอุปัชฌาย์ตามพระราชบัญญัตินี้
หรือตามกฎหมาย ที่ใช้บังคับก่อนพระราชบัญญัตินี้ ไม่ว่าจะ
ปฏิบัติศาสนกิจในหรือนอก ราชอาณาจักร

“คณะสงฆ์อื่น” หมายความว่า บรรดาบรรพชิตจีน
นิกาย หรืออนัมนิกาย

“พระราชกฤษฎีกา” หมายความว่า พระราชกฤษฎีกาที่ได้รับ แต่งตั้ง และสถาปนาให้มีสมณศักดิ์ตั้งแต่ชั้นสามัญจนถึงชั้น สมเด็จพระราชาคณะ

สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดย สมณศักดิ์”หมายความว่าสมเด็จพระราชาคณะที่ได้รับ สถาปนาก่อนสมเด็จพระราชาคณะรูปอื่น ถ้าได้รับสถาปนาใน วันเดียวกันให้ถือรูปที่ได้รับสถาปนาในลำดับก่อน

มาตรา ๕ **ตรี** พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการ แต่งตั้งสถาปนาและถอดถอนสมณศักดิ์ของพระภิกษุในคณะสงฆ์

มาตรา ๔ ให้ยกเลิกความในมาตรา ๗ แห่งพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

**“มาตรา ๗ พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระ
พระสังฆราชองค์หนึ่ง**

**ในกรณีที่ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชว่างลง ให้
นายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคมเสนอนาม
สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ขึ้น
ทูลเกล้าฯ เพื่อทรงสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช**

ในกรณีที่สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้นายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคมเสนอนามสมเด็จพระราชาคณะรูปอื่นผู้มีอาวุโส โดยสมณศักดิ์รองลงมาตามลำดับและสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ขึ้นทูลเกล้าฯเพื่อทรงสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช”

มาตรา ๕ ให้ยกเลิกความในมาตรา ๙ และมาตรา ๑๐ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

**“มาตรา ๙ ในกรณีที่สมเด็จพระสังฆราชทรงลาออก
จากตำแหน่งหรือพระมหากษัตริย์ทรงพระกรุณาโปรดให้ออก
จากตำแหน่ง พระมหากษัตริย์จะทรงแต่งตั้งให้เป็นที่ปรึกษา
ของสมเด็จพระสังฆราชหรือตำแหน่งอื่นใดตามพระราช
อัธยาศัยก็ได้**

**มาตรา ๑๐ ในเมื่อไม่มีสมเด็จพระสังฆราช ให้สมเด็จพระ
พระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์เป็นผู้ปฏิบัติ
หน้าที่สมเด็จพระสังฆราช**

ถ้าสมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้กรรมการมหาเถรสมาคมที่เหลืออยู่เลือกสมเด็จพระราชาคณะรูปหนึ่งผู้มีอาวุโสโดยสมณศักดิ์รองลงมาตามลำดับและสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

ในเมื่อสมเด็จพระสังฆราชไม่ประทับอยู่ในราชอาณาจักร หรือไม่อาจทรงปฏิบัติหน้าที่ได้ สมเด็จพระสังฆราชจะได้ทรงแต่งตั้งให้สมเด็จพระราชาคณะรูปใดรูปหนึ่งปฏิบัติหน้าที่แทน

ในกรณีที่สมเด็จพระสังฆราชมิได้ทรงแต่งตั้งผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนตามวรรคสาม หรือสมเด็จพระราชาคณะซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่แทนสมเด็จพระสังฆราชไม่อาจปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชได้ ให้นำความในวรรคหนึ่งและวรรคสองมาใช้บังคับโดยอนุโลมให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการประกาศนามสมเด็จพระราชาคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชตามมาตรา นี้ ในราชกิจจานุเบกษา”

มาตรา ๖ ให้ยกเลิกความในมาตรา ๑๒ แห่งพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

มาตรา ๑๒ มหาเถรสมาคมประกอบด้วยสมเด็จพระสังฆราชซึ่งทรงดำรงตำแหน่งประธานกรรมการโดยตำแหน่ง สมเด็จพระราชาคณะทุกรูปเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง และพระราชาคณะซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งมีจำนวนไม่
'เกินสิบสองรูปเป็นกรรมการ”

**มาตรา ๗ ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา ๑๕ ทวิ
มาตรา ๑๕ ตริ และมาตรา ๑๕ จัตวา แห่งพระราชบัญญัติคณะ
สงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕**

**มาตรา ๑๕ ทวิ การแต่งตั้งกรรมการมหาเถรสมาคม
ตาม มาตรา ๑๒ และการให้กรรมการมหาเถรสมาคมพ้นจาก
ตำแหน่งตามมาตรา ๑๕ ให้รัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบัญชาสมเด็จพระ
สังฆราช**

**มาตรา ๑๕ ตริ มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่
ดังต่อไปนี้**

- (๑) ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดี
งาม
- (๒) ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร
- (๓) ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา
การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการ
สาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์
- (๔) รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา
- (๕) ปฏิบัติหน้าที่อื่นๆ ตามที่บัญญัติไว้ใน
พระราชบัญญัตินี้ หรือกฎหมายอื่น

เพื่อการนี้ ให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎหมาย
มหาเถรสมาคม ออกข้อบังคับ วางระเบียบ ออกคำสั่ง มีมติหรือ
ออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัย
ใช้บังคับได้และจะมอบให้พระภิกษุรูปใดหรือคณะกรรมการ
หรือคณะอนุกรรมการตามมาตรา ๑๙ เป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่
ตามวรรคหนึ่งก็ได้

มาตรา ๑๕ จัตวา เพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัยและเพื่อความเรียบร้อยดีงามของคณะสงฆ์ มหาเถรสมาคมจะตรา กฎมหาเถรสมาคม เพื่อกำหนดโทษหรือวิธีลงโทษทางการปกครอง สำหรับพระภิกษุและสามเณรที่ประพฤติให้เกิดความเสียหายแก่พระศาสนา และการปกครองของคณะสงฆ์ก็ได้

พระภิกษุและสามเณรที่ได้รับโทษตามวรรคหนึ่ง ถึงขั้นให้สละสมณเพศต้องสึกภายในสามวันนับแต่วันทราบคำสั่งลงโทษ”

มาตรา ๘ ให้ยกเลิกความในมาตรา ๑๖ แห่งพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา ๑๖ ในกรณีที่ประธานกรรมการมหาเถรสมาคมไม่อาจมาประชุมหรือไม่อยู่ในที่ประชุมมหาเถรสมาคม และมีได้มอบหมายให้สมเด็จพระราชาคณะรูปใดรูปหนึ่งปฏิบัติหน้าที่แทน ให้สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ซึ่งอยู่ในที่ประชุมเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่แทน”

มาตรา ๙ ให้ยกเลิกความในมาตรา ๑๘ มาตรา ๑๙ และมาตรา ๒๐ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

มาตรา ๑๘ ในกรณีที่ยังไม่มี การแต่งตั้งกรรมการ มหาเถรสมาคมแทนตำแหน่งที่ว่างตาม มาตรา ๑๖ วรรค สอง ให้ถือว่ามหาเถรสมาคมมีกรรมการเท่าจำนวนที่เหลืออยู่ ในขณะนั้น

มาตรา ๑๙ สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้ง

คณะกรรมการ หรือ คณะอนุกรรมการฝ่ายต่างๆ ตามมติมหาเถรสมาคม ประกอบด้วยพระภิกษุ หรือบุคคลอื่นจำนวนหนึ่ง มีหน้าที่พิจารณากลับกรองเรื่องที่จะเสนอต่อมหาเถรสมาคม และปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่มหาเถรสมาคมมอบหมาย โดยขึ้นตรงต่อมหาเถรสมาคม

การจัดให้มีคณะกรรมการหรือ

**คณะอนุกรรมการฝ่ายต่างๆ การ แต่งตั้งกรรมการหรือ
อนุกรรมการ การพ้นจากตำแหน่งของกรรมการ หรือ
อนุกรรมการและระเบียบการประชุมให้เป็นไปตามระเบียบ
มหาเถรสมาคม**

**มาตรา ๒๐ คณะสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้การปกครอง
ของมหาเถรสมาคม**

**การจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไป
ตามที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม**

**มาตรา ๑๐ ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา ๒๐
ทวิ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕**

**“มาตรา ๒๐ ทวิ เพื่อประโยชน์แก่การปกครอง
คณะสงฆ์ส่วนกลาง และส่วนภูมิภาคให้มีเจ้าคณะใหญ่ปฏิบัติ
หน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์**

**การแต่งตั้งและการกำหนดอำนาจหน้าที่เจ้าคณะ
ใหญ่ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎหมาย
เถรสมาคม”**

**มาตรา ๑๑ ให้ยกเลิกความในมาตรา ๒๗ แห่ง
พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และให้ใช้ความต่อไปนี้
แทน**

**“มาตรา ๒๗ เมื่อพระภิกษุรูปใดต้องด้วยกรณีข้อใด
ข้อหนึ่ง ดังต่อไปนี้**

**(๑) ต้องคำวินิจฉัยตามมาตรา ๒๕ ให้รับนิคหกรรม
ไม่ถึงให้สึก แต่ไม่ยอมรับนิคหกรรมนั้น**

(๒) ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยเป็นอาจณ

(๓) ไม่สังกัดอยู่ในวัดใดวัดหนึ่ง

(๔) ไม่มีวัดเป็นที่อยู่เป็นหลักแหล่ง

ให้ภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศตามหลักเกณฑ์และวิธีการ
ที่กำหนดในกฎหมายอาญา

พระภิกษุผู้ต้องคำวินิจฉัยให้สละสมณเพศตามวรรค
สอง ต้องสึกภายในสามวันนับแต่วันที่ได้รับทราบคำวินิจฉัย
นั้น”

มาตรา ๑๒ ให้ยกเลิกความในมาตรา ๓๑ แห่งพระ
ราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และให้ใช้ความต่อไปนี้
แทน

“มาตรา ๓๑ วัดมีสองอย่าง

(๑) วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา

(๒) สำนักสงฆ์

ให้วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล

เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป”

มาตรา ๑๓ ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา ๓๒ ทวิ
แห่งพระ ราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕

**“มาตรา ๓๒ ทวิ วัดใดเป็นวัดร้างที่ไม่มีพระภิกษุ
อยู่อาศัยใน ระหว่างที่ยังไม่มีการยุบเลิกวัด ให้กรรมการ
ศาสนามีหน้าที่ปกครองดูแลรักษาวัดนั้น รวมทั้งที่วัด ที่ธรณี
สงฆ์และทรัพย์สินของวัดนั้นด้วย**

**การยกวัดร้างขึ้นเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา ให้
เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง**

มาตรา ๑๔ ให้ยกเลิกความในมาตรา ๓๔ และ
มาตรา ๓๕ แห่ง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และ
ให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา ๓๔ การโอนกรรมสิทธิ์ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือ
ที่ ศาสนสมบัติกลาง ให้กระทำได้แต่โดยพระราชบัญญัติ เว้น
แต่เป็นกรณีตามวรรคสอง

การโอนกรรมสิทธิ์ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือที่ศาสน
สมบัติกลาง ให้แก่ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงาน
อื่นของรัฐ เมื่อมหาเถรสมาคมไม่ขัดข้องและได้รับคำผาติ
กรรมจากส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานนั้นแล้ว ให้
กระทำโดยพระราชกฤษฎีกา

ห้ามมิให้บุคคลโดยกายอุทิศความขึ้นต่อสู้งับวัดหรือ
กรมการศาสนา แล้วแต่กรณี ในเรื่องทรัพย์สินอันเป็นที่วัด ที่
ธรณีสงฆ์ หรือที่ศาสนสมบัติกลาง

มาตรา ๓๕ ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ และที่ศาสนสมบัติกลาง เป็นทรัพย์สินซึ่งไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดี”

มาตรา ๑๕ ให้ยกเลิกความในมาตรา ๔๒ มาตรา ๔๓ และ มาตรา ๔๔ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา ๔๒ ผู้ใดมิได้รับแต่งตั้งให้เป็นพระอุปัชฌาย์ หรือถูก ถอดถอนจากความเป็นพระอุปัชฌาย์ตามมาตรา ๒๓ แล้วกระทำการบรรพชาอุปสมบทแก่บุคคลอื่น ต้องระวางโทษ จำคุกไม่เกินหนึ่งปี

มาตรา ๔๓ ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา ๑๕ จัตวา วรรคสอง
มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ วรรคสาม หรือมาตรา ๓๘ ต้องระวาง
โทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี

มาตรา ๔๔ ผู้ใดพ้นจากความเป็นพระภิกษุเพราะ
ต้องปาราชิกมาแล้วไม่ว่าจะมีคำวินิจฉัยตามมาตรา ๒๕
หรือไม่ก็ตาม แต่มารับบรรพชาอุปสมบทใหม่โดยกล่าวความ
เท็จหรือปิดบังความจริงต่อพระอุปัชฌาย์ ต้องระวางโทษ
จำคุกไม่เกินหนึ่งปี”

มาตรา ๑๖ ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา ๔๔
ทวิ และมาตรา ๔๔ ตริ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.
๒๕๐๕

“มาตรา ๔๔ ทวิ ผู้ใดหมิ่นประมาท ดูหมิ่น หรือ
แสดงความอาฆาตมาดร้ายสมเด็จพระสังฆราช ต้องระวาง
โทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือ
ทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๔๔ ตริ ผู้ใดใส่ความคณะสงฆ์หรือคณะ
สงฆ์อื่นอันอาจก่อให้เกิดความเสื่อมเสียหรือความแตกแยก
ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่น
บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

มาตรา ๑๗ ให้ยกเลิกความในมาตรา ๔๖ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา ๔๖ การปกครองคณะสงฆ์อื่นให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง”

มาตรา ๑๘ บรรดากฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคมที่ออกตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ให้ยังคงใช้บังคับได้ต่อไปเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๑๙ วัดที่มีฐานะเป็นนิติบุคคลตามประมวล
กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ให้มีฐานะเป็นนิติบุคคลตาม
พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติม
โดยพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๒๐ ให้พระภิกษุที่ได้รับแต่งตั้งและ
สถาปนาให้มี สมณศักดิ์อยู่ก่อนวันใช้พระราชบัญญัตินี้ยังมี
สมณศักดิ์นั้นต่อไป

ให้ผู้ที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นกรรมการมหาเถร
สมาคม เจ้าคณะ ใหญ่ กรรมการหรืออนุกรรมการใดตาม
พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ หรือตามกฎหมายกระทรวง
กฤษฎีกา มหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถร
สมาคมซึ่งออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.
๒๕๐๕ ยังคงดำรงตำแหน่งหรือปฏิบัติหน้าที่ต่อไปจนครบ
วาระการดำรงตำแหน่งหรือจนกว่ามหาเถรสมาคมจะมีมติเป็น
ประการอื่น

**มาตรา ๒๑ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้**

**ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ
อานันท์ ปันยารชุน
นายกรัฐมนตรี**

หมายเหตุ เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานานแล้ว สมควรปรับปรุงบทบัญญัติว่าด้วยการสถาปนา สมเด็จพระสังฆราช และการแต่งตั้งผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนสมเด็จพระสังฆราช การแต่งตั้งถอดถอนสมณศักดิ์ของพระภิกษุ อำนาจหน้าที่และการปฏิบัติหน้าที่ของมหาเถรสมาคม การปกครอง การสละสมณเพศของคณะสงฆ์และคณะสงฆ์อื่น

วัด การดูแลรักษาวัด ทรัพย์สินของวัด และศาสนสมบัติกลางตลอดจนปรับปรุงบทกำหนดโทษให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

บทที่ ๕

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารงาน

แนวคิดทางการจัดการ และองค์การ

ความหมายของการจัดการ

กระบวนการบริหารที่มีประสิทธิภาพ ที่ทำให้องค์กรดำรงอยู่และเกิดสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยการรู้ จักใช้เทคนิควิธีต่าง ๆ ที่จะนำองค์กรไปสู่เป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายขององค์การ

การจัดการ นิยมใช้ในวงการธุรกิจ

การบริหาร นิยมใช้ในวงการรัฐบาลหรือรัฐวิสาหกิจ

ซึ่งทั้งสองคำมีความหมายไม่แตกต่างกัน

ส่วนประกอบขององค์การ คือ บุคคล (Man) เงิน (Money)

เครื่องจักร (Machine) และวัสดุ (Materials)

เทคนิคและวิธีการต่าง ๆ ในจัดการส่วนประกอบขององค์การ เช่น เทคนิคการ
จัดการสารสนเทศ อาจเกี่ยวกับ บุคคล การเงิน การผลิต เป็นต้น ขึ้นอยู่กับผู้บริหารที่จะรู้จัก
นำไปใช้ประโยชน์ โดยมีการจัดการข้อมูลและขั้นตอนวิธีการที่ดี ที่จะนำมาซึ่ง
ประสิทธิภาพสูงสุดขององค์การ

ความสำคัญของการจัดการ

๑. มีกระบวนการจัดการที่ดี จะทำให้องค์การประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้
๒. การจัดการเป็นเทคนิคที่ทำให้สมาชิกในองค์การเกิดจิตสำนึกร่วมกัน ในการปฏิบัติงาน มีความตั้งใจ
๓. การจัดการเป็นกำหนดขอบเขตการทำงานของสมาชิกในองค์การ
๔. การจัดการเป็นการแสวงหาวิธีการที่ดีที่สุดในการปฏิบัติงาน

การจัดการเป็นศาสตร์และศิลปะ

การจัดการเป็นศาสตร์ (*Management is a Science*) เพราะความรู้
ที่ได้มาเป็นระบบ เป็นหลักการ กฎ ทฤษฎี หลังจากได้พิสูจน์
ทดสอบ และนำไปใช้แก้ปัญหาได้แล้ว และนำความรู้ต่าง ๆ
นี้มาพัฒนาต่อไป เช่น วิชารัฐประศาสนศาสตร์
(Public Administration) , การบริหารธุรกิจ (Business Admini
เป็นต้น

การจัดการเป็นศิลปะ (*Management is also an art*) เพราะการนำเอาความรู้ประยุกต์ใช้งานหรือเป็นเทคนิค ในการพัฒนาองค์การให้เกิดผลตามที่องค์การต้องการ โดยให้มีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่จริง

ศาสตร์สอนให้มีความรู้ วิชาการ ศิลปะสอนให้รู้จักการปฏิบัติ ศาสตร์และศิลปะเป็นสิ่งประกอบให้เกิดผล และต้องมีการพัฒนาความรู้ใหม่ ๆ และนำมา ประยุกต์ใช้ นำมาแก้ปัญหาในการจัดการบุคคล เงิน เครื่องจักร และวัสดุ ขององค์การให้ดำเนินไปได้ด้วยดี

การจัดการกับระบบสารสนเทศ

ระบบสารสนเทศจะต้องมีปริมาณและคุณภาพที่เพียงพอ
จึงจะเป็นประโยชน์ต่อองค์กรดังนี้

๑. การกำหนดเป้าหมาย เป็นจุดหมายหรือเป้าหมาย
ที่องค์กรจะต้องทำให้สำเร็จ

๒. การวางแผนและการตัดสินใจ เป็นการวางขั้นตอน
วิธีการดำเนินการหรืองานต่าง ๆ โดยเป็นหน้าที่ของผู้บริหาร

๓. การจัดและปรับปรุงโครงสร้างองค์การ เป็นการกำหนดหนทางการทำงาน การ
บังคับบัญชา ความรับผิดชอบ

๔. การบริหารงานบุคคล เป็นการวางแผนบุคคล การสรรหาและเลือกสรร การพัฒนา
ต้องอาศัยข้อมูลของบุคคล

๕. การอำนวยการและการสั่งการ เป็นการชักจูงให้คนงาน
ปฏิบัติงานอย่างดีที่สุด เป็นหน้าที่ของผู้บริหารที่ต้องหาวิธี

๖. การควบคุม เป็นการบังคับให้กิจกรรมต่าง เป็นไปตาม
แผนงานที่กำหนดไว้

ความหมายขององค์การ มี ๓ ลักษณะใหญ่ ๆ คือ

๑. องค์การทางสังคม ๒. องค์การทางราชการ ๓. องค์การทางเอกชน
- องค์การ คือ การรวมตัวกันของคนตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป โดยมีจุดมุ่งหมายร่วมกันในการทำกิจกรรม หรือ งานอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยอาศัยกระบวนการจัดโครงสร้าง ของกิจกรรมหรืองานนั้น ออกเป็นประเภทต่าง ๆ เพื่อแบ่งงานให้แก่สมาชิกในองค์การดำเนินการปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมาย

ลักษณะขององค์การ

๑. องค์การคือกลุ่มของบุคคล (Organization as a Group of People) เป็นกลุ่มของบุคคลที่มีเป้าหมายร่วมกัน ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจ

๒. องค์การคือโครงสร้างของความสัมพันธ์ (Organization as a Structure of Relationship) เป็นความรับผิดชอบระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ

๓. องค์การเป็นหน้าที่ส่วนหนึ่งของการจัดการ (**Organization as a Function of Management**) เป็นรูปของการจัดกิจกรรม หรืองานต่าง ๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันเข้าไว้ด้วยกัน โดยกำหนดหน้าที่ (**authority**) ความรับผิดชอบ (**Responsibility**)

๔. องค์การคือกระบวนการ (**Organization as a Process**) ลำดับขั้นตอน ความต่อเนื่อง การดำเนินงาน ก่อให้เกิดความรวดเร็ว ถูกต้อง และประหยัด มีขั้นตอนดังนี้

การกำหนดเป้าหมาย (Determination of objectives)

การแบ่งงาน (Division of activities)

การจัดบุคคลเข้าทำงาน (Fitting individuals into activities)

การสร้างความสัมพันธ์ (Developing relationships)

๕. องค์การเป็นระบบอย่างหนึ่ง (Organization as a System)

ส่วนรวมของสิ่งใด ๆ ที่ประกอบด้วยส่วนย่อย ๆ ที่จัดเรียงลำดับ

มีความเกี่ยวข้องกัน

เป้าหมายขององค์กร (*Organization Goal*) คือ จุดหมายปลายทางที่กำหนดขึ้นเพื่อให้การจัดสรรทรัพยากร และกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กรเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อทิศทางสุดท้ายที่กำหนดไว้ในองค์กรนั้น ๆ เช่น กำไรสูงสุด

ความสำคัญในการกำหนดเป้าหมายขององค์กร

๑. ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติกิจกรรมขององค์กร
๒. เป็นการอำนวยความสะดวกตามระเบียบแบบแผน
๓. เป็นมาตรฐานที่สมาชิกในองค์กรและนอกองค์กรสามารถวัดความสำเร็จได้

วัตถุประสงค์ขององค์กร (**Organization objectives**)

๒. วัตถุประสงค์ทางเศรษฐกิจหรือกำไร (**Economic or Profit objectives**)

กำไรสูงสุด ผลตอบแทนจากการลงทุน

๒. วัตถุประสงค์เกี่ยวกับการให้บริการ (**Service objectives**)

เพื่อสนองต่อความต้องการของประชาชน

๓. วัตถุประสงค์ทางด้านสังคม (**social objectives**) สอนองความ

ต้องการของประชาชน ความรับผิดชอบทางสังคม

ประเภทขององค์การ

๑. องค์การแบบปฐมภูมิ และองค์การแบบทุติยภูมิ

องค์การแบบปฐมภูมิ (*Primary Organization*) องค์การที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ครอบครัว เพื่อน

องค์การแบบทุติยภูมิ (*Secondary Organization*) องค์การที่เกิดขึ้นด้วยบทบาทหน้าที่ เหตุผล เช่น ธุรกิจ

๒. องค์การแบบมีรูปแบบ และองค์การแบบไร้รูปแบบ

องค์การแบบมีรูปแบบ (*Formal Organization*) คือองค์การที่มีโครงสร้างอย่างมีรูปแบบ มีกฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผน หรือองค์การทางราชการ หรือการบริหารจากบนลงล่าง (**Top-down Management**) หรือการบริหารแบบแนวดิ่ง (**Vertical**) องค์ประกอบที่สำคัญขององค์การแบบมีรูปแบบ

๑. การแบ่งระดับชั้นสายการบังคับบัญชา (Hierarchy)

การบริหารระดับต้น (Lower Management)

การบริหารระดับกลาง (Middle Management)

การบริหารระดับสูง (Top Management)

๒. การแบ่งงาน (Division of Labor)

๓. ช่วงการควบคุม (span of Control)

๔. เอกภาพในการบริหารงาน (Unity of Command)

องค์กรแบบไร้รูปแบบ (*Informal Organization*) หรือองค์กรที่ไม่เป็นทางการ ไม่มีโครงสร้าง ไม่มีระเบียบแบบแผน ไม่มีการกำหนดหน้าที่ ไม่มีสายบังคับบัญชา

- ข้อดี ๑. งานบางอย่างดำเนินไปอย่างรวดเร็ว
๒. ส่งเสริมขวัญและกำลังใจ
๓. เป็นทางออกที่บำบัดความไม่พอใจ
๔. ลดภาระของหัวหน้างานลงได้บ้าง

- ข้อเสีย ๑. เกิดการต่อต้านกับองค์กรมีรูปแบบ
๒. เกิดการแตกแยกเป็นกลุ่ม ทำให้เสียแบบแผน

ทฤษฎีและหลักการบริหาร

คำว่า "ทฤษฎี" เป็นคำที่รู้จักกันแพร่หลายในวงการนักวิชาการสาขาต่าง ๆ โดย ผู้สนใจในทฤษฎีต่าง ๆ ได้นำทฤษฎีเข้าสู่ภาคปฏิบัติ โดยให้เหตุผลว่าทฤษฎีเปรียบได้กับดาวเหนือหรือเข็มทิศคอยบอกทิศทางให้กับชาวเรือ หรือชี้แนวทางที่ถูกต้องในการปฏิบัติงาน

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมาย
"ทฤษฎี" (ทริดสะดี) ว่า หมายถึง ความเห็น การเห็น การเห็น
ด้วยลักษณะที่คาดเอาตามหลักวิชาเพื่อเสริมเหตุผล และ
รากฐานให้แก่ปรากฏการณ์ หรือข้อมูลในภาคปฏิบัติ ซึ่ง
เกิดขึ้นอย่างมีระเบียบ นอกจากนี้ นักวิชาการหลายท่านได้
ให้ความหมายดังนี้

๑. Good : ทฤษฎี คือ ข้อสมมติต่าง ๆ (Assumption) หรือ
ข้อสรุปเป็นกฎเกณฑ์ (Generalization) ซึ่งได้รับการ
สนับสนุนจากข้อสมมติทางปรัชญาและหลักการทาง
วิทยาศาสตร์ เพื่อใช้เป็นเสมือนพื้นฐานของการปฏิบัติ ข้อ
สมมติซึ่งมาจากการสำรวจทางวิทยาศาสตร์ การค้นพบต่าง ๆ
จะได้รับการประเมินผล เพื่อให้มีความเที่ยงตรงตาม หลัก
วิทยาศาสตร์และข้อสมมติทางปรัชญา อันถือได้ว่าเป็น
สัญลักษณ์ของการสร้าง (Con -struction)

๒. Kneller : ได้ให้ความหมายของทฤษฎีไว้ ๒ ความหมาย คือ
๒.๑ ข้อสมมติฐานต่าง ๆ (Hypothesis) ซึ่งได้กลั่นกรอง
จากการสังเกตหรือทดลอง เช่น ในเรื่องความโน้มถ่วงของโลก
๒.๒ ระบบของความคิดต่าง ๆ ที่นำมาปะติดปะต่อกัน
(Coherent)

๓. Feigl : ทฤษฎีเป็นข้อสมมติต่าง ๆ ซึ่งมาจากกระบวนการ
ทางตรรกวิทยา และคณิตศาสตร์ ทำให้เกิดกฎเกณฑ์ที่ได้มา
จากการสังเกตและการทดลอง

๔. **ธงชัย สันติวงษ์** : ทฤษฎี หมายถึง ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการรวบรวมแนวคิด และหลักการต่าง ๆ ให้เป็นกลุ่มก้อน และสร้างเป็นทฤษฎีขึ้น ทฤษฎีใด ๆ ก็ตามที่ตั้งขึ้น มานั้น เพื่อรวบรวมหลักการและแนวความคิดประเภทเดียวกันเอาไว้ได้อย่างเป็นหมวดหมู่

๕. **เมธี ปิลันธนาพันธ์** : ได้กล่าวถึงหน้าที่หลักของทฤษฎี มี ๓ ประการ คือ การพรรณนา (Description) การอธิบาย (Explanation) และการพยากรณ์ (Prediction)

๖. ธีรวุฒิ ประทุมานพรัตน์ : ได้กล่าวถึง ลักษณะสำคัญของ ทฤษฎีมีดังนี้

๖.๑ เป็นความคิดที่สัมพันธ์กันและกันอย่างมีระบบ

๖.๒ ความคิดดังกล่าวมีลักษณะ "เป็นความจริง"

๖.๓ ความจริงหรือความคิดนั้น สามารถเป็นตัวแทน ปรัชญาการณ หรือ พฤติกรรมที่เกิดขึ้นได้

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น ทฤษฎี จึงหมายถึง
การกำหนดข้อสันนิษฐาน ซึ่งได้รับมาจากวิธีการทาง
ตรรกวิทยา วิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ ทำให้เกิดกฎเกณฑ์
ที่ได้มาจากการสังเกต ค้นคว้าและการทดลอง โดยใช้เหตุผล
เป็นพื้นฐานเพื่อก่อให้เกิดความ เข้าใจในความเป็นจริง และ
นำผลที่เกิดขึ้นนั้นมาใช้เป็นหลักเกณฑ์

สำหรับทฤษฎีต่าง ๆ ที่เข้ามาสู่การบริหารนั้น ได้มีผู้คิดค้นมากมาย แต่พบว่า ยังไม่มีทฤษฎีใดที่สามารถช่วยอธิบายปรากฏการณ์ในการบริหารงานได้หมด อาจจำเป็นต้องใช้หลาย ๆ ทฤษฎีในการแก้ปัญหาหนึ่ง หรือทฤษฎีหนึ่งซึ่งมีหลักการดีและเป็นที่ยอมรับมาก อาจไม่สามารถแก้ปัญหาเล็กน้อย หรือปัญหาใหญ่ได้เลย ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับลักษณะของแต่ละปัญหา สภาพการณ์ของสังคม และกาลเวลาที่เกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม คูนท์ (Koontz) ได้กล่าวไว้ว่า ทฤษฎีหรือหลักในการบริหารงานนั้นจะดีหรือมีประสิทธิภาพหรือไม่ นั้น ควรคำนึงถึงลักษณะของทฤษฎีในเรื่องต่อไปนี้

๑. การเพิ่มประสิทธิภาพของงาน
๒. การช่วยวิเคราะห์งานเพื่อปรับปรุงพัฒนา
๓. การช่วยงานด้านวิจัยขององค์การให้ก้าวหน้า
๔. ตรงกับความต้องการของสังคม
๕. ทันสมัยกับโลกที่กำลังพัฒนา

หลักการบริหารและวิวัฒนาการ

วิชาการบริหารได้พัฒนามาตามลำดับเริ่มจากอดีต หรือการบริหารในระยะแรก ๆ นั้น มนุษย์ยังขาดประสบการณ์การบริหาร จึงเป็นการลองผิดลองถูก การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ยังไม่แพร่หลายและกว้างขวาง การเรียนรู้หลักการบางอย่างจึงเรียนรู้จากประสบการณ์ของตนเอง หรือมีการแลกเปลี่ยนกันในวงจำกัด คือ การถ่ายทอดไปยังทายาท ลูกศิษย์ หรือลูกจ้าง เป็นต้น

ต่อมาการบริหารเริ่มมีความหมายชัดเจนและรัดกุมขึ้นใน ศตวรรษที่ 18 โดยกลุ่มนักรัฐประศาสนศาสตร์ ซึ่งเรียก ตัวเองว่า Cameralist ในประเทศเยอรมันและออสเตรีย โดยให้คำจำกัดความของคำว่า การบริหาร หมายถึง การ จัดการหรือการควบคุมกิจการต่าง ๆ ของรัฐ เช่น การบริหาร อาณานิคม การบริหารเกี่ยวกับกิจการภาษี การบริหารการ เงินของมูลนิธิ และการบริหารอุตสาหกรรม เป็นต้น

ต่อมาปลายศตวรรษที่ ๑๘ นักบริหารชาวสหรัฐอเมริกาที่เรียกว่า Federalist ได้ให้ความหมายของคำว่า การบริหาร หมายถึง การบริหารงานของรัฐ (Public Administration) และต่อมาได้ใช้คำว่า Administration หมายถึง การบริหารเกี่ยวกับ กิจการของรัฐ ส่วนคำว่า Management หมายถึง การบริหารเกี่ยวกับภารกิจของเอกชน

ปลายศตวรรษที่ ๑๙ และต้นศตวรรษที่ ๒๐ อุตสาหกรรมและการค้าในยุโรปและอเมริกาได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้เป็นผลมาจากได้มีการพัฒนาการผลิตสินค้าต่าง ๆ โดยเฉพาะเมื่อ Henry Ford ได้ผลิตรถยนต์โดยใช้สายพาน และนักอุตสาหกรรมอื่นได้ผลิตสินค้าจำนวนมาก โดยคิดค้นวิธีการลดต้นทุนการผลิต โดยการตัดค่าใช้จ่ายให้น้อยลง และระยะนี้เองได้มีการนำเอาวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Management) มาใช้ โดยวิศวกรชาวอเมริกัน คือ Frederick W. Taylor นอกจากนี้ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้พยายามแบ่งยุคหรือวิวัฒนาการทางการบริหารแตกต่างกันออกไป ดังนี้

อรุณ รักรธรรม ได้แบ่งวิวัฒนาการบริหารออกเป็น ๓ ระยะ
คือ

๑. ระยะเริ่มต้น เป็นระยะของการปูพื้นฐานและ
โครงสร้าง บุคคลสำคัญ ในระยะนี้ได้แก่ Woodrow Wilson,
Leonard D. White, Frank T. Goodnow, Max weber,
Frederick W. Taylor และ Henri Fayol เป็นต้น

๒. ระยะกลางหรือระยะพฤติกรรมและภาวะ
แวดล้อม ผู้มีชื่อเสียงใน ระยะนี้ ได้แก่ Elton Mayo,
Chester I. Barnard, Mary P. Follet เป็นต้น

๓. ระยะที่สาม หรือ ระยะปัจจุบัน มี Herbert A.
Simon, Jame G. March เป็นผู้วางรากฐาน

นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ ได้แบ่งวิวัฒนาการของการบริหารออกเป็น ๓ ยุค คือ

๑. ยุคการจัดการแบบวิทยาศาสตร์ (Scientific Management Era) ผู้มี บทบาทสำคัญได้แก่ Frederick W. Taylor, Henri Fayol, Luther H. Gulick และ Lyndall Urwick

๒. ยุคการบริหารแบบมนุษยสัมพันธ์ (Human Relation Era) ผู้มี บทบาทสำคัญได้แก่ Mary P. Follet, Elton Mayo และ Fritz J. Roethlisberger

๓. ยุคทฤษฎีการบริหาร (The Era of Administrative Theory) เป็นยุคที่ ผสมผสานสองยุคแรกเข้าด้วยกัน จึงเป็นยุคบริหารเชิงพฤติกรรมศาสตร์ ผู้มีบทบาทสำคัญได้แก่ Chester I. Barnard และ Herbert A. Simon

**นอกจากนี้นักบริหารและนักวิชาการบางกลุ่มได้แบ่ง
วิวัฒนาการของการบริหารออกเป็น ๔ ยุค คือ**

**๑. ยุคก่อนหรือยุคโบราณ เริ่มตั้งแต่การมีสังคมมนุษย์จนถึง
ยุคก่อน Classical บุคคลสำคัญในยุคนี้ได้แก่ Socrates,
Plato, Aristotle, Saint-Simon, Hegel, Robert Owen
และ Charles Babbage**

๒. ยุค Classical เริ่มตั้งแต่ช่วงแรกของการปฏิวัติอุตสาหกรรมในปลาย คริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ ซึ่งเป็นยุคที่นำเครื่องจักร เครื่องมือที่รุนแรงเข้าไปใช้แทนกำลังคน จนกระทั่งได้เกิดแนวคิดในเรื่อง การจัดการเชิงวิทยาศาสตร์ (Scientific Management) ขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ เป็นการบริหารที่มุ่งเน้นการผลิต หรือ ให้ความสำคัญต่องานมาก ระบบการทำงานถือเป็นสิ่งสำคัญ บุคคลสำคัญในยุคนี้ได้แก่

๒.๑ Henry R. Towne เป็นประธานบริษัทเยลและท'
สหรัฐอเมริกา ได้เสนอบทความเรื่องวิศวกรในฐานะนัก
เศรษฐศาสตร์ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นแห่งการเคลื่อนไหวทางแนวควา
คิดด้านการจัดการของศตวรรษต่อมา

๒.๒ Woodrow wilson เขียนบทความเรื่อง The
Study of Public Administration มีแนวคิดที่ต้องการแยก
การบริหารของรัฐออกจากการเมือง

๒.๓ Frank T. Goodnow เขียนบทความเรื่อง Politics and Administration ซึ่งเป็นแนวความคิดคล้ายคลึงกับวิลสัน และเน้นเรื่องการปรับปรุงระบบการบริหารให้มีประสิทธิภาพ ยึดระบบคุณธรรม (Merit System) ให้มีคณะกรรมการ รับผิดชอบ และมีหน่วยงานการบริหารบุคคล ในทุกหน่วยงาน มีการจำแนกตำแหน่ง เพื่อความเป็นธรรมในการจ้าง มีการกำหนดมาตรฐาน และคุณสมบัติของบุคลากร

๒.๔ Leonard D. White ได้เขียนเรื่อง "

Introduction to study of Public Administration" มีความคิดเห็นเช่นเดียวกับ Goodnow และ Wilson เขายังได้เพิ่มเรื่องการเลื่อนขั้น วินัย ขวัณ และเน้นเรื่องที่ถูกดโนว์เขียนไว้ อย่างละเอียด

๒.๕ Max Weber เป็นนักสังคมวิทยาชาวเยอรมัน ผู้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับ การบริหารราชการ (Bureaucracy) ถือว่าเป็นบิดาทางด้านบริหารราชการ มีแนวคิดของหลักการบริหารที่มีเหตุผล มีการแบ่งงานกันทำ มีสายการบังคับบัญชาที่ลดหลั่นลงมา มีผู้ชำนาญการในสายงานต่าง ๆ การปฏิบัติงานต้องมีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร เป็นต้น

๒.๖ Frederick W. Taylor เป็นวิศวกรชาวเยอรมัน เป็นผู้เสนอวิธีการจัดการแบบวิทยาศาสตร์ (Scientific Management) สนใจหลักเกี่ยวกับความเชี่ยวชาญหรือชำนาญเฉพาะอย่าง (Specialization) อันเป็นสิ่งสำคัญเบื้องต้นในการเข้าใจองค์การรูปนัย เพราะการแบ่งงานกันทำตามความชำนาญเฉพาะอย่าง จำเป็นต้องมีการประสานงานอีกด้วย

๒.๗ Henri Fayol เป็นวิศวกรและนักอุตสาหกรรมชา
ได้เสนอ แนวคิดที่มีลักษณะเป็นสากลสำหรับนักบริหาร โดยกล
ถึงองค์ประกอบขั้นมูลฐานของการบริหาร ได้แก่

- ๑) การวางแผน (Planning)
- ๒) การจัดองค์การ (Organizing)
- ๓) การบังคับบัญชา (Commanding)
- ๔) การประสานงาน (Coordinating)
- ๕) การควบคุม (Controlling)

๒.๘ Luthur Gulick and Lyndall Urwick
เป็นนักบริหารงานแบบวิทยา- ศาสตร์บริหารงานโดยหวัง
ผลงานเป็นใหญ่ (Task Centered) เขาได้แสดงความ
คิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการบริหาร สรุปย่อได้ว่า
POSDCoRB ดังนี้

- ๑) P = Planning การวางแผน
- ๒) O = Organization การจัดองค์การ
- ๓) S = Staffing การจัดคนเข้าทำงาน
- ๔) D = Directing การอำนวยการ, การสั่งการ
- ๕) Co = Coordinating การประสานงาน
- ๖) R = Reporting การรายงาน
- ๗) B = Budgeting การบริหารงบประมาณ

๓. ยุค Human Relation เป็นยุคที่มีความเชื่อว่างานใด ๆ จะบรรลุผลสำเร็จได้จะต้องอาศัยคนเป็นหลัก นักบริหารกลุ่มนี้ จึงหันมาสนใจศึกษาพัฒนาทฤษฎี วิธีการและเทคนิคต่าง ๆ ทางด้านสังคมศาสตร์ พฤติกรรมและกลุ่มคนในองค์การ สนใจศึกษาแนวทางประสานงานให้คนเข้ากับสิ่งแวดล้อมของงาน เพื่อหวังผลในด้านความร่วมมือ ความคิด ริเริ่มและการเพิ่มผลผลิต โดยมีพื้นฐานของความเชื่อที่ว่า "มนุษยสัมพันธ์" จะนำไปสู่ความพอใจและสะท้อนถึงผลของการปฏิบัติงาน บุคคลสำคัญในยุคนี้ ได้แก่

๓.๑ Elton Mayo ชาวออสเตรเลีย ในฐานะนักวิชาการ
อุตสาหกรรม มีผล งานมากในแง่ปัญหาบุคคลกับสังคมของ
อุตสาหกรรม และพฤติกรรมของบุคคลในสภาพ แวดล้อมการ
ทำงาน สรุปการทดลองที่ Hawthorne ได้ว่า ปัจจัยที่มี
อิทธิพลต่อผลผลิตของคณงาน คือ ความสัมพันธ์ระหว่าง
บุคคล ที่เกิดขึ้นมาจากการที่คนมาทำงานร่วมกันโดยก่อรูปไม่
เป็นทางการ
การให้รางวัลและลงโทษเป็นตัวกระตุ้นให้สมาชิกทำงานได้ดี
ที่สุด
การมีส่วนร่วมของสมาชิก จะมีอิทธิพลต่อความสำเร็จของงาน
และความก้าวหน้าขององค์การ

๓.๒ Mary Follette ชาวอเมริกัน ได้เขียนตำราที่มีแนวคิดในเชิงมนุษยสัมพันธ์ เช่น เขียนเรื่องความขัดแย้ง การประสานความขัดแย้ง กฎที่อาศัยสถานการณ์ และความรับผิดชอบ เป็นต้น

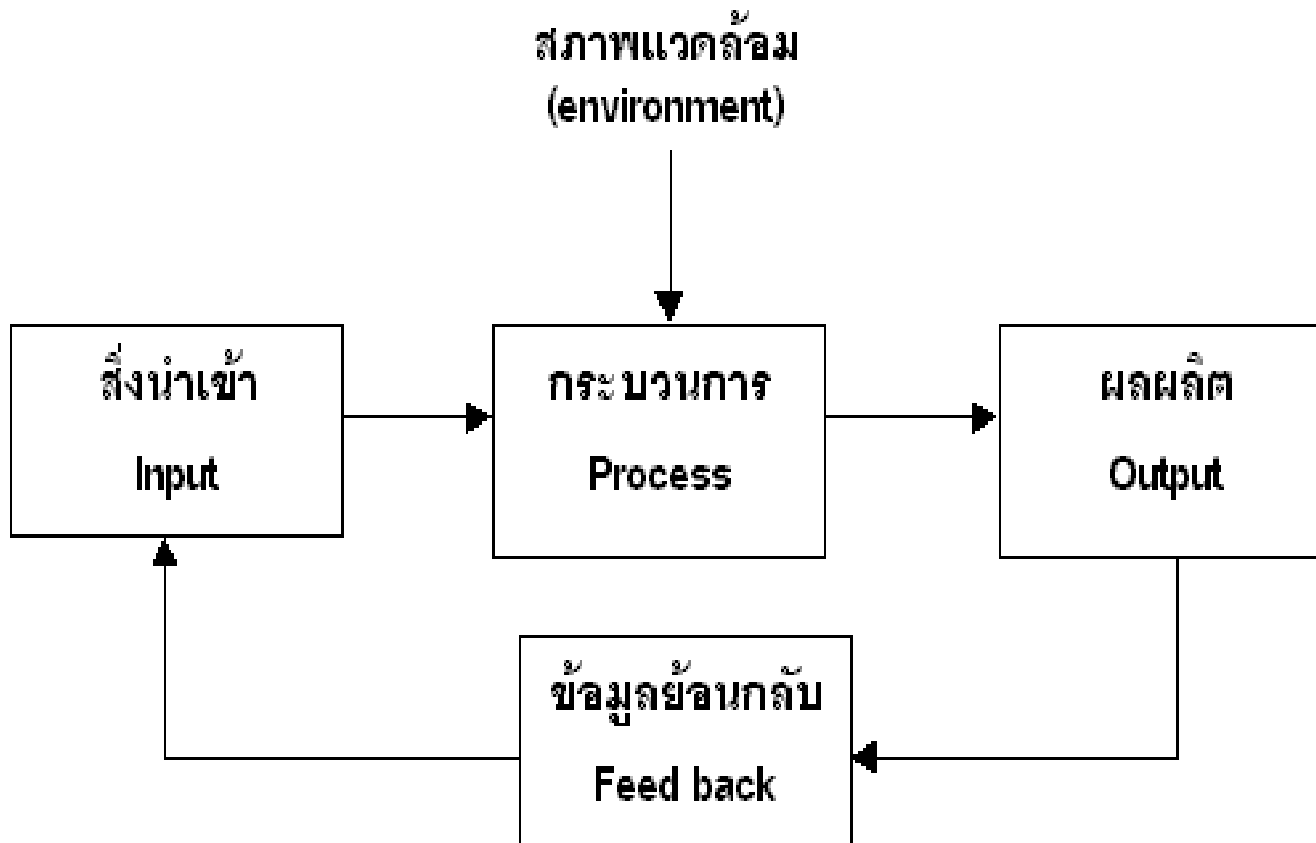
๓.๓ Likert เป็นผู้ที่สนใจด้านพฤติกรรมของมนุษย์ในอง ผลงานที่มีชื่อเสียงมาก คือ The Human Organization : Its m Value และหนังสือ New Patterns of Management

๔. ยุค Behavioral Science เป็นยุคที่มีความพยายามศึกษา และวิเคราะห์วิจัย มีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง และค้นคว้าทฤษฎีใหม่ ๆ เพื่อนำไปเป็นประโยชน์ต่อการบริหารให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด นักบริหารที่สำคัญของยุคนี้ได้แก่ Chester I. Barnard, Herbert A. Simon, Abraham Maslow, Getzels and Guba, Douglas McGregor, Victor H. Vroom, Robert Blank and Jane S. Mouton, William J. Reddin, Robert Tannenbaum and Warren Schmidt และ Paul Hersey and Kenneth H. Blanchard เป็นต้น

ทฤษฎีที่ควรทราบ

ทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษา ได้รับการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัยตั้งแต่สมัยโบราณ ยุควิทยาศาสตร์ ยุคมนุษยสัมพันธ์ จนถึงยุคปัจจุบัน ซึ่งอาศัยทฤษฎีองค์การสมัยใหม่ ที่มีการปรับปรุงพัฒนาและสังเคราะห์แนวความคิดเกี่ยวกับการจัดการอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น แต่ถึงอย่างไร การบริหารงานสมัยใหม่นี้มุ่งเน้นทั้งคน งาน และผลผลิต จึงต้องมีการผสมผสานแนวคิดต่าง ๆ ทุกยุคทุกสมัย เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพการณ์และสิ่งแวดล้อมที่เป็นจริงในปัจจุบัน ในที่นี้จะขอนำเสนอทฤษฎีทางการบริหารการศึกษาพื้นฐานที่ควรทราบ ดังต่อไปนี้

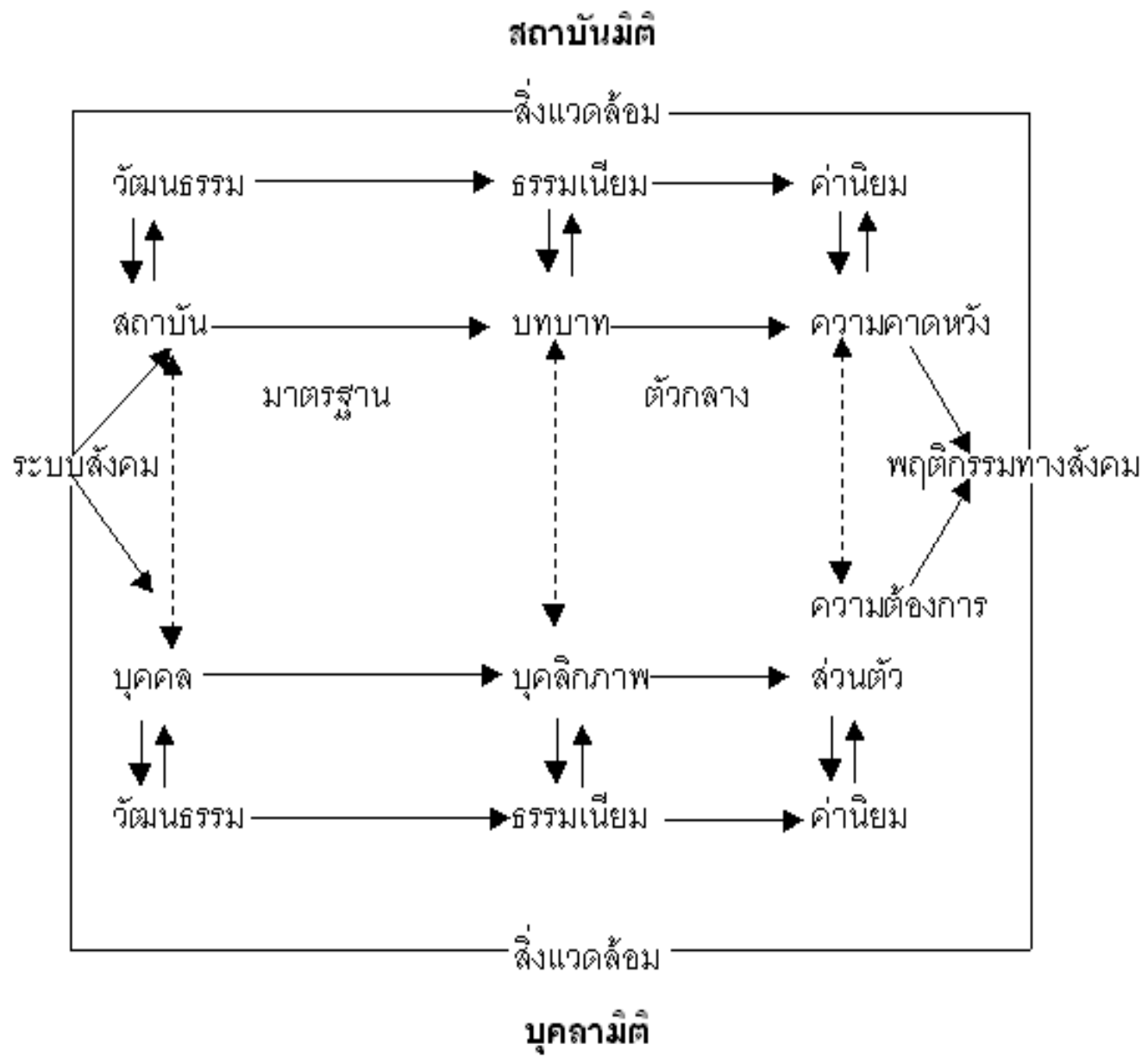
ทฤษฎีวิเคราะห์ระบบ (System Approach หรือ General System Theory)

ทฤษฎีวิเคราะห์ระบบเป็นทฤษฎีที่มีคุณค่าในการตรวจสอบหาข้อบกพร่องของกระบวนการบริหารทั้งปวงรวมทั้งการบริหารการศึกษาด้วย โดยการวิเคราะห์สิ่งนำเข้า วิเคราะห์กระบวนการ และวิเคราะห์ผลผลิตว่าสิ่งที่ลงทุนไปคุ้มค่าหรือไม่ แล้วรวบรวมข้อมูลหาจุดบกพร่องแล้วปรับปรุงแก้ไขต่อไป

ทฤษฎีระบบสังคม (Social System Theory)

ทฤษฎีนี้ Getzels และ Guba ได้สร้างขึ้นเพื่อวิเคราะห์พฤติกรรมในองค์การต่าง ๆ ที่จัดขึ้นเป็นระบบสังคม แบ่งออกเป็น ๒ ด้าน คือ ด้านสถาบันมิติ (Nomothetic Dimension) และด้านบุคคลมิติ (Idiographic Dimension) ดังรูป

๑. ด้านสถาบันนิติ ประกอบด้วย

๑.๑ สถาบัน (institution) ได้แก่ หน่วยงานหรือองค์การ
ซึ่งจะเป็น กรม กอง โรงเรียน โรงพยาบาล บริษัท
ร้านค้า หรือโรงงานต่าง ๆ ที่มีวัฒนธรรม (culture) ของ
หน่วยงานหรือองค์การนั้นครอบคลุมอยู่

๑.๒ บทบาทตามหน้าที่ (role) สถาบันจะกำหนด
บทบาท หน้าที่ และตำแหน่ง ต่าง ๆ ให้บุคคลปฏิบัติ
มีกฎและหลักการอย่างเป็นทางการ และมีธรรมเนียม
(ethics) การปฏิบัติที่มีอิทธิพลต่อบทบาทอยู่

๑.๓ ความคาดหวังของสถาบันหรือบุคคลภายนอก (expectations) เป็นความคาดหวังที่สถาบัน หรือบุคคลภายนอกคาดว่าสถาบันจะทำงานให้บรรลุเป้าหมาย เช่น โรงเรียนมีความคาดหวังที่จะต้องผลิตนักเรียนที่ดีมีคุณภาพ ความคาดหวังมีค่านิยม (values) ของสังคมครอบคลุมอยู่

๒. ด้านบุคลามิติ ประกอบด้วย

๒.๑ บุคลากรแต่ละคน (individual) ซึ่งปฏิบัติงานอยู่ในสถาบันนั้น ๆ เป็นบุคคล ในระดับต่าง ๆ เช่น ในโรงเรียนมีผู้บริหารโรงเรียน ครู อาจารย์ คนงาน ภารโรง มีวัฒนธรรมย่อยที่ครอบคลุมต่างไปจากวัฒนธรรมโดยรวม

๒.๒ บุคลิกภาพ (personality) หมายถึง ความรู้ ความถนัด ความสามารถ เจตคติ อารมณ์ และแนวคิด ซึ่งบุคคลที่เข้ามาทำงานในสถาบันนั้นจะมีความแตกต่างกัน อยู่และมีธรรมเนียมของแต่ละบุคคลเป็นอิทธิพลครอบงำอยู่

๒.๓ ความต้องการส่วนตัว (need - dispositions) บุคคล
ที่มาทำงานสถาบันมี ความต้องการที่แตกต่างกันไป บาง
คนทำงานเพราะต้องการเงินเลี้ยงชีพ บางคนทำงาน
เพราะความรัก บางคนต้องการเกียรติยศชื่อเสียง
ความก้าวหน้า บางคนต้องการการยอมรับ บางคนต้องการ
ความมั่นคง ปลอดภัย เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีค่านิยม
ของตนเองครอบคลุมอยู่

จากรูปพอสรุปได้ว่า ในด้านสถาบันมิตินั้นจะยึดถือเรื่องสถาบันซึ่งมีบทบาท ต่าง ๆ เป็นสำคัญ บทบาทที่สถาบันได้คิดหรือกำหนดไว้จะต้องชี้แจงให้บุคลากรในสถาบันได้ทราบอย่างเด่นชัด เพื่อจะได้กำหนดการคาดหวังที่สถาบันได้กำหนดไว้ในบทบาทของตนออกมา ตรงกับความต้องการของผลผลิตของสถาบันนั้น

ส่วนในด้านบุคลามิติ ประกอบด้วย ตัวบุคคลที่ปฏิบัติงานอยู่ในสถาบันนั้น ซึ่งบุคคลที่ปฏิบัติงานอยู่ก็มีบุคลิกลักษณะที่เป็นตัวเองที่ไม่เหมือนกัน ในแต่ละคนต่างก็มีความต้องการในตำแหน่งหน้าที่การงานที่แตกต่างกันออกไป ทั้งสองมิตินี้ระบบสังคมเป็นสิ่งที่มียธิพลต่อการบริหารงานเป็นอันมาก ถ้าหากว่าทุกสิ่งทุกอย่างราบรื่นดี การบริหารงานนั้นสามารถที่จะสังเกตพฤติกรรมได้ (social behavior or observed behavior)

ทฤษฎีจูงใจในการปฏิบัติงานของมาสโลว์

Abraham H. Maslow เป็นบุคคลแรกที่ได้ตั้งทฤษฎีทั่วไปเกี่ยวกับการจูงใจ (Maslow's general theory of human and motivation) ไว้และได้ตั้งสมมติฐานเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ไว้ ๓ ประการ ดังนี้

๑. มนุษย์มีความต้องการ ความต้องการมีอยู่เสมอและไม่มี
สิ้นสุด แต่สิ่งที่ มนุษย์ต้องการนั้นขึ้นอยู่กับว่าเขามีสิ่งนั้น
อยู่แล้วหรือยัง ขณะที่ความต้องการใดได้รับการตอบสนอง
แล้วความต้องการอย่างอื่นจะเข้ามาแทนที่ กระบวนการนี้
ไม่มีที่สิ้นสุด และจะเริ่มต้นตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย

๒. ความต้องการที่ได้รับการตอบสนองแล้ว จะไม่เป็น
สิ่งจูงใจของ พฤติกรรมอีกต่อไป ความต้องการที่ไม่ได้รับ
ตอบสนองเท่านั้น ที่เป็นสิ่งจูงใจของพฤติกรรม

๓. ความต้องการของมนุษย์ มีเป็นลำดับขั้นตามลำดับ
ความสำคัญ กล่าวคือ เมื่อความต้องการในระดับต่ำ ได้รับการ
ตอบสนองแล้ว ความต้องการระดับสูงก็จะเรียกร้องให้มีการ
ตอบสนองทันที

Maslow ได้แบ่งลำดับชั้นความต้องการของมนุษย์ไว้ดังนี้ (Maslow's Need-hierarchy Theory)

ทฤษฎีการจูงใจ - สุขอนามัยของเฮอ์เบอ์ก (Herzberg's Motivation Hygiene Theory)

ทฤษฎีเกี่ยวกับการจูงใจของ เฮอ์เบอ์กนี้มีชื่อเรียกกันหลายอย่าง เช่น Motivation Maintenance Theory, dual Factor Theory และ The two - Factor Theory

ทฤษฎีนี้ได้ตั้งสมมติฐานเกี่ยวกับองค์ประกอบที่จะสนับสนุนความพอใจในการทำงาน (Job Satisfaction) และองค์ประกอบที่สนับสนุนความไม่พอใจในการทำงาน (Job dissatisfaction) ดัง

พวกที่ ๑ ตัวกระตุ้น (Motivator) คือ องค์ประกอบที่ทำให้เกิด
ความพอใจ

- งานที่ปฏิบัติ
- ความรู้สึกเกี่ยวกับความสำเร็จของงาน
- ความรับผิดชอบ
- โอกาสก้าวหน้าในหน้าที่การงาน

พวกที่ ๒ ปัจจัยสุขอนามัย (Hygiene) หรือ องค์ประกอบ
ที่

สนับสนุนความ ไม่พอใจในการทำงาน ได้แก่

- แบบการบังคับบัญชา
- ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล
- เงินเดือนค่าตอบแทน
- นโยบายของการบริหาร

ทฤษฎี X และ ทฤษฎี Y

Douglas McGregor ได้เสนอทฤษฎีนี้ใน ค.ศ. 1957 โดยเสนอสมมติฐานในทฤษฎี X ว่า

๑. ธรรมชาติของมนุษย์โดยทั่วไปไม่ชอบทำงาน พยายามเลี่ยงงาน หลบหลีก บิดพลิ้ว เมื่อมีโอกาส

๒. มนุษย์มีนิสัยเกียจคร้าน จึงต้องใช้วิธีการข่มขู่ ควบคุม สั่งการ หรือบังคับให้ ทำงานตามจุดประสงค์ขององค์กรให้สำเร็จ

๓. โดยทั่วไปนิสัยมมนุษย์ชอบทำงานตามคำสั่ง ต้องการที่จะ
หลีกเลี่ยง ความรับผิดชอบ แต่ต้องการความมั่นคง อบอุ่นและ
ปลอดภัยมากกว่าสิ่งอื่น

ทฤษฎี Y มีสมมติฐานว่า

๑. การที่ร่างกายและจิตใจได้พยายามทำงานนั้น เป็นการตอบสนองความพอใจ อย่างหนึ่งเช่นเดียวกับการเล่นและพักผ่อน

๒. มนุษย์ชอบนำตนเอง ควบคุมตนเอง เพื่อดำเนินงานที่ตนรับผิดชอบ ให้บรรลุ จุดประสงค์อยู่แล้ว ดังนั้นการบังคับควบคุม ช่มชู้ ลงโทษ จึงไม่ใช่วิธีการเพียงอย่างเดียว ที่จะทำให้มนุษย์ดำเนินงานจนบรรลุจุดประสงค์ขององค์การ

๓. มนุษย์ผูกพันตนเองกับงานองค์กรก็เพื่อหวังรางวัล หรือสิ่งตอบแทน เมื่อองค์กร ประสบความสำเร็จ

๔. เมื่อสถานการณ์เหมาะสม มนุษย์โดยทั่วไปจะเกิดการ เรียนรู้ ทั้งด้านการยอมรับ ความรับผิดชอบ และแสวงหา ความรับผิดชอบ ควบคู่กันไปด้วย

๕. มนุษย์ทั้งหลายย่อมมีคุณสมบัติที่ดีกระจายอยู่ทั่วไป ทุกคน เช่น มีวินัยภาพ มี ความฉลาดเฉลียวและว่องไว มีความสามารถในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ขององค์กร

๖. สถานการณ์ของการดำรงชีวิตในระบบอุตสาหกรรมยุคใหม่ มนุษย์ยังไม่มี โอกาสใช้สติปัญญาได้เต็มที่

Andrew F Sikula เปรียบเทียบทฤษฎี X และ Y ไว้ดังนี้

ทฤษฎี X	ทฤษฎี Y
1. มนุษย์มักเกียจคร้าน	1. มนุษย์จะขยันขันแข็ง
2. มนุษย์ชอบหลีกเลี่ยงงาน	2. การทำงานของมนุษย์ก็เหมือนกับการเล่น การพักผ่อนตามธรรมชาติ
3. มนุษย์ชอบทำงานตามคำสั่ง และต้องการให้มีผู้ควบคุม	3. มนุษย์รู้จักกระตุ้นตนเองให้ออกทำงาน
4. ต้องใช้วินัยของหมู่คณะบังคับ	4. มนุษย์มีวินัยในตนเอง
5. มนุษย์มักหลีกเลี่ยงไม่ยอมรับผิดชอบ	5. มนุษย์มักแสวงหาความรับผิดชอบ
6. มนุษย์ไม่เฉลียวฉลาดขาดความรับผิดชอบ	6. มนุษย์มีสมรรถภาพในการทำงานและมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

ทฤษฎีองค์การ (Organization Theory)

การวิเคราะห์ถึงความจริงที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติรอบตัว
อย่างมีระบบและแบบแผนในเชิงวิทยาศาสตร์

๑. ทฤษฎีองค์การสมัยดั้งเดิม (*Classical Theory*) - Frederick Taylor แนวคิดการบริหารงานแบบวิทยาศาสตร์ - Max weber แนวคิดระบบราชการ เป็นสังคมในยุคสังคมอุตสาหกรรม มีโครงสร้างที่แน่นอน มีระเบียบแบบแผน มุ่งให้ผลผลิตมีประสิทธิภาพ (efficient and effective Productivity) มองมนุษย์เหมือนเครื่องจักร (Mechanistic) ในองค์การ

๒. ทฤษฎีองค์การสมัยใหม่ (*Neo-Classical Theory of Organization*)
Hugo Munsterberg ผู้เริ่มต้น วิชาจิตวิทยาอุตสาหกรรม เน้นสภาพ
สังคมที่มีผลต่อการปฏิบัติงาน มองมนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิต ที่มี
ความรู้สึก มีจิตใจ (**Organic**) นำความรู้ด้าน มนุษย์สัมพันธ์มาใช้

๓. ทฤษฎีองค์การสมัยปัจจุบัน (*Modern Theory of Organization*) เน้นสังคมเศรษฐศาสตร์ (**Socioeconomic**) มองมนุษย์
เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีความรู้สึก มีจิตใจ นำความรู้ด้านมนุษย์สัมพันธ์มาใช้ นำสิ่งแวดล้อมมา
พิจารณา ใช้แนวความคิดเชิงระบบ คำนึงถึงความเป็นอิสระ และสิ่งแวดล้อมภายใน และ
ภายนอก

(ทฤษฎีองค์การตามสถานการณ์และกรณี (*Contingency Theory*))

บทที่ ๖
พุทธวิธีบริหาร
Buddhist Style in Management

พุทธบริหาร (Buddhismman)
บริหารเชิงพุทธแนวท่านพุทธทาส
สรุปประเด็น

การบริหารแบบพุทธ ต้องบริหารด้วยสติปัญญา ด้วย
ความไม่เห็นแก่ตัว ไม่บริหารด้วยตัณหากิเลส หรือความ
อยาก

บทคัดย่อ

พุทธ คือ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน การบริหารเชิง
พุทธ คือ บริหารอย่างผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ซึ่งจะต้อง
บริหารด้วยความพอดี ความไม่เห็นแก่ตัว ทำแล้วได้
ประโยชน์ ใช้สติปัญญาในการบริหาร อิงหลักธรรม

วิเคราะห์วิจัย

เป็นขั้นเป็นตอน ไม่มีทุกข์ทุกชั้นตอนทำงาน ใช้
สติปัญญาเมื่อผิดพลาด มีอุดมคติเห็นถูกต้อง สามารถ
นำไปใช้ในการบริหารเงินหรือเงินทุน บริหารคน และ
บริหารงานทั่วไป

๑. บทนำ

การบริหารธุรกิจแบบพุทธ โดย พุทธทาสภิกขุ ซึ่งได้บรรยายแก่คณะนักศึกษา เมื่อ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๓๑ ผู้เขียนได้ฟังจากเทปบันทึกเสียง จัดทำโดยสำนักพิมพ์ สุขภาพใจ กทม. เห็นว่าเป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่นำธรรมะมาใช้ในการบริหารธุรกิจ จึงได้เรียบเรียงขึ้นใหม่ เพื่อให้สะดวกในการศึกษา และนำไปคิดใช้ประโยชน์ต่อไป

๒. แนวคิดแบบพุทธ

๒.๑ แบบพุทธ

แบบพุทธ(พูด – ทะ) คือผู้รู้ ผู้ตื่น และผู้เบิกบาน
บริหารแบบพุทธ คือ บริหารงานแล้วยังเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น
และผู้เบิกบานในทุกขั้นตอนการทำงานของสิ่งที่จะบริหาร

ผู้รู้ คือ รู้ในสิ่งที่ควรรู้ ไม่จำเป็นต้องรู้ทั้งหมด มิ
เช่นนั้นจะเป็น “ความรู้ท่วมหัว เอาตัวไม่รอด” สิ่งที่จะต้อง
คือต้องรู้ในสิ่งที่ทำงานอย่างแท้จริง และต้องมีสิ่งควบคุม
ความรู้ เพื่อป้องกันการนำเอาความรู้ไปใช้ในทางที่มิชอบ
การรู้ต้องรู้ที่ถูกต้อง ไม่รู้อย่างหลับ เช่นทางไสยศาสตร์
ต้องรู้ว่าต้องพึ่งตนเอง พึ่งธรรมะ มาใช้ในการบริหารในการ
ทำงาน พระพุทธเจ้าเน้น ต้องพึ่งตนเอง ต้องปฏิบัติด้วย
ตนเองและแก้ไขความผิด ขอบกพร่องด้วยตนเอง

ผู้ตื่น คือ ตื่นจากหลับ ทั้งทางโลกและทางธรรม

**ผู้เบิกบาน คือ มีความเมตตา กรุณา ไม่มีอคติ ยึดธรรมะ
เป็นหลัก ไม่ยึดตัวกูเป็นหลัก และไม่เห็นแก่ตัว**

**หลักการแบบพุทธ คือ ทุกปัญหาที่พบ จะไม่ทุกข์ ไม่
ท้อถอยไม่ผิดหวังต่อความผิดพลาด มีข้อผิดพลาดก็เอามา
แก้ไขโดย**

ไม่ทุกข์

๒.๒ ธุรกิจมุมมองเชิงพุทธ

โหวหาร (โหว-หา-ระ) ในเชิงพุทธ คำว่าโหวหาร คือ ทำให้มีสาระ ทำให้มีกำไร หรือค้าขาย หรือการลงทุนค้าขาย หลักการดำเนินชีวิตและธุรกิจต้องมีทั้งเชิงวัตถุ(เปลือก) และเชิงจิตใจ(เนื้อใน) มีดังนี้

ความพอดี : ดำเนินชีวิตด้วยการมีทรัพย์สมบัติพอตัว มีเกียรติพอดี ให้ความเคารพไว้วางใจในเพื่อนมนุษย์ จะได้มีมิตรภาพที่แท้จริงและมั่นคง

ความไม่เห็นแก่ตัว : การบริหารธุรกิจแบบยิว ดำเนินชีวิตด้วยความเห็นแก่ตัวเท่านั้น ซึ่งไม่ถูกต้อง งานจะสำเร็จสัมฤทธิ์ภาพด้วยมิตร เรียกพ่อสัมพันธ์กัน แค่ ๒-๓ คน เรียกเพื่อนนั้นสัมพันธ์กันมีมากมายทั่วโลกนับหลายพันล้านคน ความไม่เห็นแก่ตัวคือเห็นแก่มนุษยทั้งโลก(ผู้อื่น) และเห็นแก่ความถูกต้อง ความเห็นแก่ตัวจะทำให้ทิศทางหันเหไปทางอื่นที่ไม่ถูกต้อง ด้วยหวังผลประโยชน์ที่จะตกแก่ตนเป็นหลัก

ทำเพื่อประโยชน์ : ดำเนินชีวิตและธุรกิจให้เกิดประโยชน์ทางวัตถุ ทางร่างกาย และทางจิตใจ

ทำด้วยสติปัญญา : ทำด้วยความหวังตามกันฝรั่งนั้นไม่ใช่พูดการทำงานด้วยความหวัง ทุกข์ไม่หมด เพราะทำด้วยกิเลส ตัณห์หรือความอยากที่จะมี โดยที่ไม่จำเป็นต้องมี คำว่า “สติปัญญานั้นดียิ่งกว่าความหวัง”

อิทธิพลธรรมะ : ดำเนินชีวิตและธุรกิจด้วยความเมตตา กรุณา ซื่อสัตย์ และมัธยัสถ์

วิเคราะห์วิจัยเป็นขั้นเป็นตอน : ต้องพิจารณางานปัญหาเป็นขั้นเป็นเชิง เป็นขั้นเป็นตอน ไม่ทำแบบขวานผ่าซาก บางอย่างก็ไม่สามารถถือหลักเกณฑ์เดียวกันทุกงานได้ ต้องมีเหตุผลที่ถูกต้อง แยกแยะด้วยสติปัญญา

ไม่มีทุกขทุกขั้นตอนทำงาน : เน้นทางดับทุกข์ ดับปัญหา ไม่ให้เหลือ ตอนคิดจะทำไม่ทุกข์ (ขั้นวางแผน) ทำแล้วไม่ทุกข์ (ขั้นปฏิบัติ) ผลจากการทำงานออกมาดีหรือเลว ก็ไม่ทุกข์ (ขั้นได้รับผล) การใช้ประโยชน์จากผลนั้นก็ไม่ทุกข์ (ขั้นใช้ประโยชน์จากผล) และการเก็บรักษาผลนั้น กรณีใช้ไม่หาก็ไม่ทุกข์ (ขั้นเก็บรักษา)

**ใช้สติปัญญาเมื่อผิดพลาด : ทำธุรกิจแล้วผิดหวัง ผิดพลาด
สูญหาย ขาดทุน ก็ไม่ต้องมานั่งเป็นทุกข์ ความสมหวังทำให้
เหลือ (หลงตัวเองว่าเก่ง) ความผิดหวังทำให้คนฉลาด ฉลาด
เพราะมีปัญญาให้ลองแก้ปัญหา ดู เมื่อรู้วิธีแก้ก็จะนำไปใช้ให้
สมหวังในเวลาข้างหน้าในอนาคต เมื่อสมหวังก็จะมีสติปัญญา
ด้วยโดยสมบูรณ์ ไม่ใช่ฟลุ้กงานจึงสำเร็จ**

มีอุดมคติเห็นถูกต้อง : ชีวิตไม่ใช่อยู่ด้วยสิ่งที่กินได้เพียง
อย่างเดียว ต้องมีความถูกต้องด้วย โดยมีอุดมคติเพื่อความ
ถูกต้อง งานจะผิดพลาดยาก ถ้ามีอุดมคติว่าจะไม่เห็นแก่ตัว
ตั้งใจไว้ว่าจะทำให้ผู้อื่นพอใจ (เหมือนทำให้ลูกค้าพึงพอใจ)
ถ้าจะได้ประโยชน์มาถึงตัว ก็เป็นเพียงเอามาเป็นค่าใช้จ่าย
เป็นทุน เพื่อทำความดีต่อไป “ให้พนักงานไม่มกเงิน เพราะงกเงิ
เสียนงาน แต่งกงานได้เงิน”

**ความหมายธุรกิจ : ทางพุทธมองว่า “ธุรกิจคือ
การแสวงหาประโยชน์ทางวัตถุอย่างมีระบบ” แต่ความหมาย
ของธุรกิจของชาววัด หมายถึง การแสวงหาประโยชน์ทางจิตใจ**

๓. การบริหารธุรกิจแบบพุทธ การบริหารระบบงาน

การบริหารระบบงานต้องมีการป้องกันและแก้ไขอุปสรรค
ต้องฟันฝ่าอุปสรรค การแก้ไขมีทั้งแบบเฉพาะหน้าหรือแบบ
ตลอดกาลไปเลย การป้องกันปัญหาล่วงหน้าเนิ่นๆ นั้นต้อง
มีการศึกษาลงเฉพาะถึงรายละเอียดจึงจะสามารถทำได้

การบริหารเงินหรือบริหารทุน

เงิน เป็นปัจจัย ความสามารถหรือสมรรถนะของผู้
ดำเนินงานก็เป็นปัจจัย ทุนก็เป็นปัจจัยมีทั้งทุนฝ่ายวัตถุ
(รูปธรรม) ได้แก่ เงิน เครื่องจักร ทุนฝ่ายจิตใจ (นามธรรม)
ก็มีสติปัญญา ซึ่งต้องจ้างคนที่มีสติปัญญาเข้ามาบริหารงาน

การบริหารคน

ต้องทำคนให้เหมาะกับงาน ถ้าจัดหามาไม่ได้ก็ต้องฝึกให้
เหมาะสมกับงานให้ได้ การบริหารคนจะยากที่สุดเพราะคน
สามารถโกหกได้ คนยังมีกิเลส และคนบางคนเป็นคนโง่
คนที่ดีเหมาะสมกับงานจะใช้คนซื่อสัตย์อย่างเดียวนั้นไม่พ
ต้องไม่โง่และไม่เห็นแก่ตัวด้วย การมอบหมายงาน
เป็นการตัดทอนภาระของนายให้ลูกน้องไปทำ ถ้าลูกน้อง
ฉลาดพอก็ไม่ทำให้งานเสียหาย เมื่อมอบหมายงานให้เขา
ทำแล้วก็ต้องไว้ใจเขา

การบริหารคนจะต้องทำอุดมคติให้ตรงกัน ระหว่างนายจ้าง
ผู้จัดการ หัวหน้า และลูกน้อง จะได้ไม่ทำไปคนละทิศคนละทาง
ขาดเอกภาพ และไม่มีพลัง เช่น ทำเพื่อประโยชน์ของเพื่อนมนุษย์
ไม่เห็นแก่ตัวกู มิฉะนั้นต่างคนต่างโกงจนบริษัทอยู่ไม่ได้
การอยู่ร่วมกัน ต้องสร้างเครื่องยึดเหนี่ยวหัวใจ ต้องรักเขา
ไว้ใจเขา ใช้สังคหวัตถุ มีความเอื้อเฟื้อ เป็นเพื่อนกันมากกว่า
ที่จะเป็นนายที่ดุร้ายกับบ่าว

การบริหารงานทั่วไป

การบริหารงานทั่วไป ก็คือ เอาเรื่องการบริหารทุกเรื่อง เช่น ระบบงาน เงินทุน คน มาเป็นเรื่องเดียวกัน ใช้คุณธรรมในการบริหาร ใช้สัจปรีชาธรรม (เหตุ - ผล - ตน - ประมาณ - กาล - ชุมชน - บุคคล) มาใช้ในการบริหาร นายต้องมีส่วนร่วมก็คือ มีความเห็นความเข้าใจที่ถูกต้อง นายที่คิดผิด หลงผิด หรือมีมิจฉาทิฐิ ทั้งนายและลูกน้อง การบริหารงานย่อมประสบแต่ปัญหาไม่รู้จักจบและซ้ำซาก

๔. บทส่งท้าย

การบริหารธุรกิจต้องบริหารด้วยสติปัญญา
เป็นบัณฑิต อย่าบริหารกิจด้วยกิเลส ตัณหา ไม่ทำด้วยความหวี
หรือความอยาก เอาสติปัญญามาเป็นประธาน อย่าเอาความ
อยากมาเป็นประธาน บริหารธุรกิจด้วยความไม่เห็นแก่ตัว
เกิดมาเพื่อทำให้ผู้อื่นสบายใจ มีเพื่อนร่วมงาน หัวหน้า
และลูกค้า

(สร้างความพึงพอใจให้ลูกค้า) ทำงานด้วยอุดมคติ เอาความ
พอดี ความถูกต้องเป็นที่ตั้ง ให้คำนึงถึงวัตถุประสงค์ การ
กระทำ และผลแห่งการกระทำทุกครั้งที่ทำงานหรือ
บริหารธุรกิจ

การบริหารธุรกิจแบบพุทธ ต้องเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น และผู้เบิกบาน
ตลอดเวลาทุกขั้นตอนของการทำงาน โดยไม่มีทุกข์
ต้องมีความเห็นที่ถูกต้อง ตามสิ่งที่จริง ที่สำคัญคือ ไม่ยึดตัว
กูของกู

บทที่ ๗
ธรรมาภิบาลกับการบริหารงาน

บริหารจัดการที่ดีตามหลักธรรมาภิบาล (Good Governar

การบริหารราชการบ้านเมืองที่ดี เป็น การบริหารราชการเพื่อบรรลุเป้าหมาย เพื่อให้
เกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชน เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจของรัฐ มีประสิทธิภาพและเกิด
ความคุ้มค่าในเชิงภารกิจของรัฐ ไม่มีขั้นตอนการปฏิบัติงานเกินความจำเป็น มีการ
ปรับปรุงภารกิจของส่วนราชการให้ทันต่อสถานการณ์ ประชาชนได้รับการอำนวยความสะดวก
และได้รับการตอบสนองความต้องการ และมีการประเมินผลการปฏิบัติ
ราชการอย่างสม่ำเสมอ

การบริหารราชการบ้านเมืองที่ดีตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนี้
มีสาระสำคัญอยู่หลายประการ ดังนี้

๑. การบริหารราชการที่ให้เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของ
ประชาชน หมายถึง การปฏิบัติราชการที่มีเป้าหมายเพื่อให้เกิด
ความผาสุกและความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน ความสงบ และ
ความปลอดภัย ของสังคมส่วนรวม ตลอดจนประโยชน์สูงสุด
ของประเทศ

๒. การบริหารราชการแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ หมายถึง การบริหารงานมุ่งเน้นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานที่สอดคล้องเป็นไปในแนวเดียวกับภารกิจและวัตถุประสงค์ที่กำหนดขึ้นไว้สำหรับงานนั้นๆ โดยผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นมีความคุ้มค่ากับการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถกำหนดตัวชี้วัดผลการปฏิบัติงานได้อย่างชัดเจน ซึ่งส่งผลต่อการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นประโยชน์โดยตรงต่อความต้องการของประชาชน

๓. การบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดความคุ้มค่าในเชิงภารกิจของรัฐ โดยการกำหนดวิธีการปฏิบัติงานของส่วนราชการให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล และวัดความคุ้มค่าในแต่ละภารกิจ โดยให้ส่วนราชการยึดหลัก ความโปร่งใส
ความคุ้มค่า และความชัดเจนในการปฏิบัติราชการ

ข้อ ๔,๕,๖. เป็นการลดขั้นตอนการปฏิบัติงาน และการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพ โดยในการปฏิบัติงานได้จัดให้มีการกระจายอำนาจการตัดสินใจ เพื่อความรวดเร็วและลดขั้นตอนการปฏิบัติราชการ โดยในการอนุญาต กออนุมัติ การปฏิบัติราชการ การดำเนินการอื่นใดของผู้ดำรงตำแหน่งใด ให้แก่ผู้ดำรงตำแหน่งที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินการในเรื่องนั้นโดยตรง เพื่อให้เกิดความสะดวกและรวดเร็วในการให้บริการ

๗. วิธีการดำเนินการ คือ ต้องมีหลักเกณฑ์ควบคุม ติดตามและกำกับ
ดูแล การใช้อำนาจมีการกำหนดความรับผิดชอบของผู้รับมอบอำนาจและผู้มอบอำนาจให้
ชัดเจน ไม่สร้างขั้นตอนหรือกลั่นกรองงานที่ไม่จำเป็น

การบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี ตามหลักธรรมาภิบาล เป็นวิธีการที่ดีที่นำมาใช้ในการบริหารจัดการองค์การหรือ ประเทศให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ มี คุณธรรม โปร่งใส ยุติธรรมและตรวจสอบได้และตรวจสอบได้ และมีประสิทธิภาพในการแก้ปัญหาของสังคม นำมาซึ่งความ เจริญในด้านต่าง ๆ จะเห็นว่าธรรมาภิบาลมีความสำคัญต่อ การบริหารจัดการและเป็นประโยชน์ต่อ องค์การ ชุมชน สังคม ประเทศชาติและสังคมโลก ดังต่อไปนี้

๑. เป็นหลักการพื้นฐานในการสร้างความเป็นธรรมในสังคม เอื้อประโยชน์ให้กับคนทุกระดับทั้งคนรวยคนจน

๒. การใช้หลักธรรมาภิบาลในทุกระดับส่งผลทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

๓. หลักธรรมาภิบาลช่วยลด บรรเทา แลแก้ปัญหาต่างๆ ได้

๔. หลักธรรมาภิบาลจะช่วยให้สังคมมีความเข้มแข็งในทุกด้าน

๕. หลักธรรมาภิบาลช่วยลดปัญหาการฉ้อราษฎร์

บังหลวง

๖. หลักธรรมาภิบาล เป็นแนวคิดที่เกื้อหนุนสังคม
ประชาธิปไตย และส่งเสริมให้คนมีส่วนร่วมซื่อสัตย์สุจริต

๗. หลักธรรมาภิบาลจะช่วยให้ระบบบริหารของรัฐมี
ความยุติธรรมที่น่าเชื่อถือได้

๘. หลักธรรมาภิบาลเป็นมาตรฐานสากลที่บ่งชี้ถึงระดับ
การพัฒนาของประเทศ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมการเมือง

๕. หลักธรรมาภิบาลมีหลักการการบริหารหลายรูปแบบที่ถูกนำมาใช้ในการบริหาร เช่น ระบบมาตรฐานสากลภาครัฐแห่งประเทศไทย ระบบการควบคุมคุณภาพ ระบบมาตรฐานสากล การบริหารคุณภาพทั้งระบบ การบริหารที่ยึดโรงเรียนเป็นฐาน

๑๐. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 9 กำหนดให้จัดโครงสร้างระบบและกระบวนการจัดการศึกษาโดยยึดหลักกระจายอำนาจและหลักการมีส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล

๑๑. หลักธรรมาภิบาลเป็นกุญแจสำคัญในการนำไปสู่การฟื้นฟูและพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศที่กำลังพัฒนาและประเทศยากจน

๑๒. หลักธรรมาภิบาลเป็นหลักการสำคัญที่องค์การระหว่างประเทศใช้เป็นเงื่อนไขในการพิจารณาให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศยากจนหรือประเทศที่กำลังพัฒนา

๑๓. หลักธรรมาภิบาลเป็นแนวทางสำคัญในการจัดระเบียบให้สังคมให้สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

๑๔. หลักธรรมาภิบาลมีกระบวนการจัดสรรทรัพยากร
ต่างๆ ที่เป็นธรรมต่อคนในสังคมให้ความมั่นใจแก่กลุ่ม
ผู้ด้อยโอกาสและยากจน มีการจัดระบบเศรษฐกิจที่มี
ประสิทธิผล ประสิทธิภาพ และรักษาความสมดุลของระบบ
เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศอย่างมี
เสถียรภาพ

องค์ประกอบของหลักธรรมาภิบาล

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้กล่าวถึงหลักธรรมาภิบาลว่ามีองค์ประกอบ ๖ ประการ ดังนี้

๑. หลักนิติธรรม ได้แก่ การตรากฎหมาย กฎ ข้อบังคับต่างๆ ให้ทันสมัยและเป็นธรรมเป็นที่ยอมรับของสังคม และสังคมนิยมพร้อมใจปฏิบัติตามกฎหมาย ข้อบังคับเหล่านั้น โดยถือว่าเป็นการปกครองภายใต้กฎหมายมิใช่ตามอำเภอใจหรืออำนาจของตัวบุคคล

๒. หลักคุณธรรม ได้แก่ การยึดถือในความถูกต้องดีงาม

๓. หลักความโปร่งใส ได้แก่การสร้างควมไว้วางใจซึ่งกันและกันของคนในชาติ โดยปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์กรทุกวงการให้มีความโปร่งใส มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่างตรงไปตรงมาด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย ประชาชนเข้าถึงข่าวสารได้สะดวก เป็นกระบวนการให้ประชาชนตรวจสอบความถูกต้องได้ชัดเจน

๔. หลักการมีส่วนร่วม ได้แก่ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม
รับรู้ แสดงความคิดเห็นในการตัดสินใจปัญหาของประเทศไม่ว่าด้วยการแจ้งข่าวสารหรือ
การไต่สวนสาธารณะ การประชาสัมพันธ์ การแสดงประชามติ

๕. หลักความรับผิดชอบ ได้แก่ การตระหนักในสิทธิหน้าที่ ความสำนึกใน
ความรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจปัญหาของบ้านเมือง และกระตือรือร้นช่วยแก้ปัญหา
ตลอดจนการเคารพในความเห็นที่ต่างกัน และความกล้าที่จะรับผลจากการกระทำของ
ตนเอง

๖. หลักความคุ้มค่า ได้แก่ การจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยบรรจงทำให้คนไทยมีความประหยัด ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า

เครื่องมือในการเสริมสร้างการบริหารจัดการที่ดี ตามหลักธรรมาภิบาล

เครื่องมือในการบริหารจัดการที่ดีตามหลักธรรมาภิบาลมีหลายชนิด ที่นำมาใช้
บูรณาการเพื่อให้การบริหารองค์การดำเนินงานได้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ ซึ่ง
เครื่องมือดังกล่าวที่นำมาใช้ประกอบการบริหารองค์การตามหลักธรรมาภิบาลมีดังต่อไปนี้

๑. การวางแผนและการจัดการเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Planning and Strategic Management)

การวางแผนยุทธศาสตร์ เป็นวิธีการที่ประกอบไปด้วย
การวิเคราะห์สถานการณ์ภายนอกและภายในองค์กร
และนำมาพิจารณากำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และยุทธศาสตร์
ที่เป็นทิศทางในการดำเนินงานขององค์กรนั้น เป็นเครื่องมือ
ในการกำหนดบทบาทภารกิจ หรือสิ่งที่องค์กรเลือกที่จะทำ
หรือไม่ทำในอนาคต

๒. การบริหารโดยมุ่งผลสัมฤทธิ์ (Result-based Management) การบริหารโดยมุ่งผลสัมฤทธิ์ (Result-based Management) หมายถึง การบริหารงานโดยมีการกำหนดผลสัมฤทธิ์ที่คาดหวังว่าจะเกิดขึ้นอย่างชัดเจน โดยมีตัวชี้วัด (Key Performance Indicators) และมีการติดตามวัด ประประเมินผลการดำเนินงานตามตัวชี้วัดดังกล่าวอย่างชัดเจน จริงจัง ซึ่งจะช่วยให้เกิดความโปร่งใส ว่าใคร จะต้องกระทำงานอะไร ให้บรรลุผลเช่นใดด้วยปริมาณและคุณภาพเท่าใด

๓. การบริหาร

กระบวนการงาน (Business Process Management)

เป็นการบริหารวงรอบเวลาให้มีความคุ้มค่ามากที่สุด

๔. การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้

(Information Technology Management) เพื่อความ

รวดเร็ว โปร่งใส

ตรวจสอบได้ ไม่สิ้นเปลืองเวลา

๕. การบริหารต้นทุนฐานกิจกรรม (Activity-based Costing and Management) การศึกษาและการคำนวณต้นทุนในการดำเนินกิจกรรม (Activity-based Costing) เป็นเครื่องมือในการพิจารณาความคุ้มค่าของกิจกรรมขั้นตอนต่างๆ ที่ดำเนินการอยู่ และสร้างความตระหนักให้กับพนักงานเกี่ยวกับต้นทุนและความสิ้นเปลืองในการดำเนินงาน

๖. การบริหารคุณภาพทั้งทั้งองค์การ (Total Quality Management)

๗. การบริหารทรัพยากรบุคคล

(Human Resource Management)

การบริหารทรัพยากรบุคคลในองค์กรในปัจจุบัน มักจะใช้

การบริหารทรัพยากรบุคคลโดยใช้ขีดสมรรถนะเป็นหลัก

(Competency-based Management) โดยมีการกำหนดขีด

สมรรถนะหลักและขีดสมรรถนะเฉพาะตำแหน่ง ของบุคลากรอย่างชัดเจน มีการ

ประเมิน พัฒนา และพิจารณาความดีความชอบ แต่งตั้งโยกย้ายโดยอาศัยข้อมูลขีด

สมรรถนะเป็นเกณฑ์

ธรรมาภิบาลกับการบริหารการศึกษา

การพัฒนาคุณภาพการศึกษา จะมุ่งเน้นการกระจายอำนาจสู่สถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้ทุกองค์กรมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ โดยการบริหารจัดการอาศัยหลักธรรมาภิบาล ดังนี้

๑. กระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา
ให้กับสถานศึกษาและเขตพื้นที่การศึกษา

๒. พัฒนาระบบบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล
ให้มีประสิทธิภาพ

๓. พัฒนาการบริหารจัดการเพื่อเพิ่มโอกาสทาง
การศึกษาอย่างมีคุณภาพ

๔. พัฒนาระบบบริหารจัดการ เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการมีส่วนร่วมของ
ประชาชนภาคเอกชน และทุกภาคส่วนในการจัดการศึกษาและสนับสนุนการศึกษา
และเรียนรู้ให้มากขึ้น

๔.๑ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร
ชุมชน เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถาน
ประกอบการ
และสถาบันสังคมอื่นในการจัดการศึกษาและสนับสนุนการจัดการศึกษามากขึ้น

๔.๒ ส่งเสริมบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้เข้ามามีส่วนร่วมจัด
และสนับสนุนการจัดการศึกษามากขึ้น

**๕. พัฒนาระบบบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อ
การศึกษาให้มีประสิทธิภาพ**

การสร้างวัฒนธรรมการบริหารจัดการที่ดี ตามหลักธรรมาภิบาล

ในการเสริมสร้างการบริหารจัดการที่ดีตามหลักธรรมาภิบาล
ให้เป็นวัฒนธรรมองค์กร ควรคำนึงถึงปัจจัยดังต่อไปนี้

๑. สิ่ง que ผู้นำให้ควมสำคัญ และคอยติดตาม กำกับดูแล และท่มทกวดขันอยู่
เสมอก็จะเป็นสิ่งที่คนอื่นๆ ในองค์กร
ต้องให้ควมสำคัญไปด้วย

๒. ลักษณะของการปฏิบัติงานและปฏิบัติตนของผู้นำ
ในสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งเป็นการบ่งบอกแก่สมาชิกทั้งหลาย
ในองค์การว่าสิ่งใดทำได้ สิ่งใดทำไม่ได้ ซึ่งบางครั้งวิธีการแก้
สถานการณ์ของผู้นำ อาจมีผลต่อพฤติกรรมในองค์การ
มากกว่านโยบายที่ประกาศไว้

๓. การจงใจปฏิบัติตนของผู้นำให้เป็นตัวอย่างและการยกย่องบุคคลตัวอย่าง
ในองค์การเป็นการทำให้เห็นว่าค่านิยมที่สำคัญขององค์การเป็นอย่างไร

๔. การที่ผู้นำพยายามสื่อสาร โดยตอกย้ำหลักการและข้อความปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอคงเส้นคงวาในทุกๆ ครั้ง ตามที่โอกาสจะอำนวย ก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่จะสะท้อนความเอาจริงเอาจังในการสร้างธรรมาภิบาลขึ้นในองค์กร

๕. หลักเกณฑ์และวิธีการในการพิจารณาความดีความชอบ การลงโทษ และการแต่งตั้งโยกย้าย เลื่อนตำแหน่งก็เป็นอีกปัจจัยที่สำคัญต่อวัฒนธรรมธรรมาภิบาลในองค์กร

กลไกที่ช่วยสร้างธรรมาภิบาล

กลไกที่สามารถส่งเสริมสร้างหลักธรรมาภิบาลในการปกครองบริหารองค์การ มีหลากหลายรูปแบบ เช่น นำกลไกจากภายนอกเข้ามาคานกับอำนาจภายนอก เช่น การตั้งกรรมการตรวจสอบกำกับดูแลกิจการที่มีกรรมการอิสระจากภายนอก หรือกลไกของการรับรองมาตรฐานคุณภาพการบริหารจัดการจากสถาบันภายนอก เช่น **ISO** หรือ **Malcolm Baldrige National Quality Award** เพื่อเป็นแรงขับเคลื่อนจากภายนอกในการทำให้องค์การปฏิบัติงานโดยยึดมั่นในหลักธรรมาภิบาล

หลักธรรมาภิบาล เป็นหลักที่ใช้ปกครองบริหาร
จัดการที่ดี ที่สามารถทำให้องค์กรรักษาสมดุล ระหว่าง
ความสุข ความสำเร็จ ทั้งต่อตนเองและหน่วยงานของ
องค์กรได้เป็นอย่างดี
